

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**Srovnání dvou českých překladů románu Bratři
Karamazovi F. M. Dostojevského**

**The Comparison of two Czech translations of the novel The
Brothers Karamazov by F. M. Dostoevsky**

VYPRACOVALA: Zdislava Hnízdilová

VEDOUCÍ PRÁCE: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

2021

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, 29. 4. 2021

Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní docentce Zdeňce Vychodilové za její odbornou pomoc, ochotu, čas a velkou trpělivost při tvorbě této bakalářské práce.

Rovněž děkuji svým blízkým přátelům, rodině a příteli za jejich neustálou podporu a slova povzbuzení po celou dobu mého studia.

Podpis

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 PŘEKLAD.....	8
1.1 Překlad umělecké literatury	8
1.1.1 Otázka ekvivalence překladu.....	9
1.1.2 Zastarávání překladu.....	10
2 PŘEKLADY Z RUŠTINY	12
2.1 Překlady ruské literatury v českém prostředí ve 20. století po současnost.....	12
2.2 Přeložená díla Dostojevského u nás.....	13
3 AUTOŘI VYBRANÝCH PŘEKLADŮ A KODIFIKACE ČEŠTINY	15
3.1 Stanislav Minařík (1884 – 1944)	15
3.2 Libor Dvořák (*1948).....	15
3.3 Kodifikace češtiny v Minaříkově a současné době.....	16
4 SROVNÁNÍ PŘEKLADŮ	18
4.1 Lexikální rovina	18
4.1.1 Překlad vlastních jmen.....	18
4.1.2 Archaismy.....	21
4.1.3 Ruské reálie	23
4.1.4 Pravoslavné termíny	26
4.1.5 Frazeologismy.....	28
4.1.6 Hovorová čeština a obecná čeština.....	31
4.2 Morfologická a syntaktická rovina	33
4.2.1 Přechodníky	34
4.2.2 Participia.....	35
4.2.3 Syntaktická elipsa a její převod.....	37
4.2.4 Překlad ruských slovesných a jmenných vazeb.....	38
4.2.5 Sémantika přivlastňování a její překlad.....	39

4.2.6	Zápor.....	40
4.2.7	Slovosled.....	41
4.3	Přidávání a vynechávání slov v překladech	44
4.4	Další vybrané překladatelské jevy	46
ZÁVĚR.....		51
PE3IOME.....		55
BIBLIOGRAFIE.....		60

ÚVOD

Fjodor Michajlovič Dostojevskij patří mezi nejvýznamnější ruské spisovatele. Jeho dílo, známé po celém světě, se vyznačuje nadčasovostí s hlubokým morálním podtextem a stále o něj jeví zájem další generace čtenářů. Také u nás je tento autor uznávaný, což mimo jiné dosvědčují mnohé překlady jeho knih. Některá jeho díla byla na našem území přeložena dokonce několikrát. V této bakalářské práci se zaměřujeme na jeho poslední napsanou knihu, sociálně-filozofický román *Bratři Karamazovi* (1879 - 1880), jenž byl do češtiny přeložen celkem šestkrát.

Cílem této práce je srovnat dva časově vzdálené překlady tohoto románu. První knihou, kterou jsme podrobili komparaci, je překlad Stanislava Minaříka z r. 1923. Jedná se o v pořadí druhý překlad tohoto díla u nás, vydaný tiskem v nakladatelství Stanislava Minaříka. Druhou knihou je zatím nejnovější překlad románu od současného renomovaného překladatele Libora Dvořáka z r. 2013, v práci čerpáme ze 2. vydání této knihy z r. 2018 v nakladatelství *Odeon*. Výběr těchto překladů je ovlivněn jejich časovou vzdáleností – dělí je od sebe 90 let. V této práci jsme se snažili demonstrovat jejich vzájemné rozdíly, zároveň však překlady porovnáváme s původním rusky psaným dílem.

Práce se skládá z několika málo teoretických kapitol, kde se blíže zabýváme překladem uměleckého díla jako takového, ekvivalencí překladu a jeho zastarávání. Dále se věnujeme problematice překladů z ruštiny, a to hlavně překladů Dostojevského děl u nás. V práci nechybí ani medailonky vybraných překladatelů Minaříka a Dvořáka.

Každý překlad je ovlivněn jazykovou normou své doby. Kodifikace v Minaříkově době se značně lišila od dnešní, proto tuto problematiku také zařazujeme do naší práce. Podkapitolu kromě teoretických poznatků doplňujeme jednotlivými příklady pravopisu z Minaříkova překladu. Stěžejní je potom 4. kapitola, kde se zaměřujeme na překlad konkrétních jazykových i mimojazykových jevů, které dokazujeme na vypsáních příkladech z románu a jeho překladů. Jevy rozdělujeme na lexikální a morfologicko-syntaktické. Jako příklad uvádíme jednotlivá slova nebo i celé věty, které pak oddělujeme od dalšího textu kurzívou. Příklady doplňujeme analytickým rozborem jednotlivých jevů, uvádíme k nim také teoretické informace.

Pro tvorbu této práce jsme čerpali především z translatologických a lingvistických děl především českých a ruských lingvistů a literárních vědců. Dále čerpáme ze slovníků

a internetových jazykových portálů, často z *Nového encyklopedického slovníku češtiny* a *Internetové jazykové příručky*.

1 PŘEKLAD

1.1 Překlad umělecké literatury

Naše práce se zabývá srovnáváním dvou časově vzdálených překladů románu *Bratři Karamazovi*, proto se v této kapitole zaměříme na překlad umělecké literatury. Nejdříve uvedeme, jak umělecký překlad chápou vybraní translatologové.

A. D. Švejcer o překladu říká: „Je třeba počítat s tím, že překlad není pouhé překódování výchozího textu v text výsledný, není to pouhá změna jazykového kódu. Je to jistě i přeorientování textu na jiného čtenáře, je to uzpůsobení textu tak, aby byl přijatelný nejen pro jinojazyčné čtenáře, nýbrž i pro příslušníky jiné kultury.“ (Překládání a čeština, 1994; 13)

Jiří Levý definuje překlad umělecké literatury takto: „Překlad je sdělení. Přesně řečeno, překladatel dešifruje sdělení, které je obsaženo v textu původního autora a přeformulovává (zašifrovává) je do svého jazyka. Sdělení v překladovém textu obsažené pak dešifrovává čtenář překladu.“ (Levý, 2012; 42)

Podobným způsobem překlad vnímá Anton Popovič. Popisuje dva tzv. komunikační řetězce. Jeden se skládá z autora, původního díla a příjemce textu, v druhém řetězci se nacházejí tyto činitelé: překladatel, jeho překlad a příjemce, ale tento příjemce textu je už jiný než původní příjemce, přijímá také jiný text. Nejedná se již o originál, ale o text, který se originálu blíží, není s ním však totožný. Existují dvě krajní možnosti, jaký může vztah překladatele a autora původního textu být. V prvním vztahu se chce překladatel co nejvíce přiblížit autorovi textu, ve druhém se chce od autora odlišit. Většinou se obě tyto možnosti v díle kombinují. Také překladatel a čtenář vstupují v tomto procesu do určitého vztahu. Musíme rozlišovat několik poloh, které tento vztah obsahuje. Tou nejvýraznější je rovina sociální, ve které se překlad pohybuje, řeší se zde otázky, co vyžaduje knižní trh, o jaké knihy má zájem čtenář... Konkrétně je vztah těchto jednotek dvojí. První je, že čtenář originální text nezná, seznamuje se s ním jen díky překladu; těchto čtenářů je více než v druhém případě. Zde se jedná o vztah, kde čtenář rozumí originálu, tento člověk se může zajímat o originál a způsob jeho překladu. (Popovič, 1971; 30-35)

Na místě je také položit si otázku, zda je překlad uměním nebo vědou. Tomuto problému se věnovalo mnoho teoretiků i překladatelů. Někteří chápou překlad jako umění, považují jej tedy za literárněvědnou disciplínu, jiní za vědu a vnímají ho jako lingvistickou disciplínu. Překlad však obsahuje obě tyto složky. Překladatel sice musí dobře ovládat oba jazykové systémy a zaujímá značnou část jeho práce, ale velmi důležité jsou také kritický

odhad, volba interpretačního stanoviska, stylistická rovina v jiném kulturním prostředí atd. Nejedná se však o vytvoření nového díla, jen o jeho reprodukci. Překladatel se tedy snaží vhodně nahradit jazykový materiál jiným, jeho hlavním úkolem je vyjádřit myšlenky překladu jasně a věrně, ale zároveň také esteticky tak, jak to vyžaduje originál. Při překladu uměleckého díla není snaha přeložit všechna fakta co nejpřesněji, ale jedná se spíše o takové převedení, aby to co nejvíce odpovídalo originálu v souvislosti s estetickou stránkou díla. (Levý, 2012; 78 – 87)

1.1.1 Otázka ekvivalence překladu

Překlad, a to zvláště umělecký, je obtížný proces, neboť při něm by měl překladatel převést ideálně vše, co se nachází v originále. Stoprocentní překlad však většinou není možný. V praktické části potom rozebíráme, nakolik se jednotlivým překladatelům podařilo převést text do jazyka překladu a nakolik tedy míru ekvivalence naplnili, proto se v této podkapitole budeme věnovat tématu ekvivalence překladu.

Pojem ekvivalence pochází z latinského slova *aequus*, tedy rovný a *valentis*, což znamená podstatný. Jedním ze základních úkolů každého překladatele je vytvořit ekvivalentní, tedy odpovídající rovnocenný překlad. Překladatel musí převést text výchozího jazyka do jazyka originálu tak, aby nebylo nic vynecháno, ani nebylo nic nadbytečné. Toto je velmi obtížné. Většina lingvistů se domnívá, že absolutní ekvivalence není možná, překladatelé by se této stoprocentní ekvivalenci však měli snažit přiblížit. (Vychodilová, 2013; 48)

Hlavním úkolem překladatele tedy není jen zprostředkovat text originálu vhodným překladem slov s použitím správné gramatiky. Důležité je také zachování stylu celého textu. Dále definují pojem zprostředkující jazyk. Jedná se o jazyk, jehož prostřednictvím překládáme nosné myšlenky textu. Tímto zprostředkujícím jazykem může být jakýkoliv systém znaků, ale jen takový, ve kterém si budou odpovídat slova textu překladu. (Revzin, Rozencvejk, 1964; 44)

Ekvivalencí se můžeme zabývat na úrovni fonetické, morfologické i syntaktické, důležitá je také rovina sémantická, tedy významová a stylistická. Kromě toho je definována ekvivalence funkční, která znamená, že by si obsahově měly originál a překlad odpovídat. „Nezáleží však na tom, použijeme-li stejných či jiných jazykových prostředků, ale na tom, aby plnily stejnou funkci.“ (Knittlová, 2010; 7)

Otázce ekvivalence překladu s originálem se podrobně věnoval ruský teoretik N. V. Komissarov. Ekvivalenci rozděluje do pěti typů. První typ se objevuje jen na úrovni

předání stejné informace, jaká je ve výchozím textu. Není zde žádná vnější podobnost mezi překladem a originálem, slova neodpovídají slovům v originále, jen je předán stejný nebo podobný smysl vět čtenáři překladu. U tohoto typu je nejdůležitější cíl komunikace. U druhého typu ekvivalence se vyskytuje typická vyšší míra ekvivalence než u prvního typu. Také zde není vnější podobnost vět, ale popisuje se zde stejná situace, jen pokaždé jinak v originále a překladu. Ve třetím typu ekvivalence se také stejná situace popisuje jinými slovy, ale dochází k tomu z důvodu nemožnosti stejných ekvivalentů v jazyce překladu. Ve čtvrtém typu ekvivalence dochází k popisu situace stejnými slovy, souvětí se však liší v počtu vět, slovosledem, vyjadřování členů ve větě jiným větným členem atd. Nejvyšší míru ekvivalence nese pátý typ, kde lexikální jednotky plně odpovídají originálu, v překladu jsou zachovány základních částí originálu atd. (Komissarov, 1980; 59 - 96)

1.1.2 Zastarávání překladu

V naší práci se zabýváme dvěma velmi časově vzdálenými překlady románu Bratři Karamazovi, proto do práce zařazujeme téma zastarávání překladu.

Zastarávání překladů je přirozený proces. Překlad stárne, znamená to tedy, že už nesplňuje určité požadavky a neplní svoji funkci. K tomuto procesu v překladatelské praxi dochází často, proto se dílo překládá znovu, nebo může proběhnout generální úprava již dříve vytvořeného překladu. Mnohem častější je však opětovné přeložení díla.

Důvodem, proč se kniha překládá znovu, nemusí být jen nevhodnost a nefunkčnost předchozího překladu, může jít o vkus vydavatele, motivy konkurence s předchozím překladem či neřízenost vydávání překladů atd.

Překlad vždy zastarává mnohem dříve než jeho originál. A to platí i u překladů ve své době velmi kvalitních. Dalším zajímavým rysem překladu je, že mnohem dříve zastarává věrný překlad díla než volný, tedy např. přebásnění, adaptace nebo převyprávění.

Jazyk se neustále vyvíjí, zároveň se však také vyvíjejí překladatelské metody. Pro dnešní dobu jsou nepřijatelné rusifikované překlady, na konci 19. století se však takto překládalo. Tímto způsobem se snažili jednotliví překladatelé přiblížit ruské prostředí.

Dalšími důvody rychlého zastarávání překladu je rozdílnost prostředí děje a kultur jazyka originálu a překladu, časová vzdálenost, funkce díla v kultuře překladu. Důležitou roli také hraje překladatel, jeho možnosti a omezení. (Hrala, 2004;160-165)

Zastaráváním překladu se také zabývá lingvista Anton Popovič. Dodává, že styl překladu není příliš odolný vůči změnám a je více závislý na příjemci. Tvrdí také, že překlad se tvoří pro současného čtenáře, i proto tedy zastarává. (Popovič, 1971; 105-106)

2 PŘEKLADY Z RUŠTINY

2.1 Překlady ruské literatury v českém prostředí ve 20. století po současnost

Rusista Vladimír Kostřica uvádí, že od konce 80. let 19. století do začátku první světové války byl u nás velký zájem o ruskou literaturu a v tomto období byla vydána většina klasických děl. Čtenáře přitahovaly příběhy z neznámého pro ně exotického prostředí a propracovaná psychologie postav, která byla u některých autorů (např. u Dostojevského) až mikroanalýzou ruské duše. (Kostřica, 1993; 11)

V této době bylo velmi známé Ottovo nakladatelství. Jednalo se o největší české vydavatelství v předválečné době, jehož majitelem byl ve své době úspěšný podnikatel Jan Otto. Jeho nakladatelství mělo několik edic, např. Sborník světové poezie, Politická bibliotéka, ... (provenio.net, 2021; online) Jednou z edic byla také Ruská knihovna, v níž se vydávala ruská klasická díla. Mezi překladatele, kteří tato díla překládali, patřil např. Jaromír Hrubý, Ignác Hošek, Karel Štěpánek, J.K. Pravda ... (databazeknih.cz, 2021; online) Překladatelé Ottovy ruské knihovny se ve svých překladech snažili o rusifikaci překladů, rusismy se u nich nacházely v lexikální i syntaktické rovině. Někdy se v jejich překladech vyskytovaly nesrozumitelné věty přeložené pod vlivem ruštiny, byly však vysvětleny v poznámkách pod čarou, i když celý text bylo možné přeložit vhodným opisem. Zároveň se překladatelé snažili udržet v dobové jazykové normě staršího období. Tyto principy však byly v té době moderní. (Hrala, 1987; 45-46)

Po roce 1918 nebyl zájem o překlady z ruštiny tak velký. Důvodem bylo přesycení knižního trhu překlady, ale také fakt, že řada překladatelů tohoto období považovala za nepřeložitelné ruské reálie, mnohdy dokonce celou stavbu věty, což vedlo k menšímu čtenářskému zájmu. Nejvíce se překládala díla Tolstého, Dostojevského a Puškina. Po roce 1948 v důsledku nové situace se české prostředí orientovalo na Sovětský svaz. V této době vzniklo mnoho rusistických pracovišť, nicméně se nevydávala některá ideologicky nevyhovující díla, zlepšila se však úroveň překladů. Brzy po sametové revoluci zájem o ruskou tvorbu pochopitelně poklesl. (Kostřica, 1993; 12–16) V současné době ale tento zájem o ruskou literaturu opět stoupá.

Obecně zahraniční překlady v produkci českých nakladatelství u nás zaujímají podstatné místo; patří mezi ně i překlady ruské literatury. Není možné s jistotou říct, kolik přesně nových překladů z ruštiny již existuje, protože se často objevují nové překlady ruské klasiky či se nově upravují. Znovu se vydávají díla Tolstého, Dostojevského,

Puškina, ale i autorů v českém prostředí méně známých, třeba Brjusova nebo Brodského. (Pospíšil et. al., 2007; 103-107)

2.2 Přeložená díla Dostojevského u nás

Patrně první zmínky o Fjodoru Michajloviči Dostojevském se k nám dostávají už v roce 1847 z Havlíčkova časopisu *Česká Včela*. Píše se zde o autorově prvotině *Chudí lidé* (tato kniha byla již v Rusku nadšeně přijata). První překlad z tvorby Dostojevského u nás vyšel až v roce 1862. Jednalo se o povídku *Polzunkov* a řadila se mezi první překlady Dostojevského v Evropě vůbec. První knižní překlad Dostojevského *Aninka Nezvánova* u nás vyšel v r.1882, knihu přeložil Hynek Mejsner. Tento překladatel později vytvořil překlady k dalším knihám Dostojevského. V předmluvě ke knize *Aninka Nezvánova* píše, že by měla být přeložena i další díla tohoto ruského realisty. V roce 1883 tedy vyšel v Národních listech román *Zločin a trest* v překladu J. Penížka. Překlad byl ochuzen o filozofické a právní pasáže, které redaktor J. Grégr odstranil, aby nezpomalovaly děj. Knihy Dostojevského se u nás záhy staly velmi oblíbené, takže rychle vznikaly další překlady jeho děl. Následující překlad, se kterým se čeští čtenáři mohli seznámit na konci 19.stol., byla kniha Strýčkův sen, kterou přeložil r. 1887 A. Kolín. O rok později se objevil překlad Viléma Mrštíka *Ponížení a uražení*. V této době vycházely také črty nebo i jen úryvky z děl Dostojevského. Zájem o jeho tvorbu v 80. a 90. letech stále stoupal. (Kautman, 1966; 69-70)

Knihy tohoto autora se poměrně hojně překládaly také ve 20.stol. Mezi překladatele Dostojevského patřili Stanislav Minařík, Bohumil Mathesius, Ruda Havránková, Jaroslav Hulák, Taťjana Hašková, Zdenka Bergrová, Jaroslav Tafel, Alena Morávková a další. Bohumil Mathesius překládal z celé řady jazyků, z francouzštiny, ruštiny, němčiny aj. Přeložil Dostojevského romány *Uražení a ponížení*, *Běsi* aj. Ruda Havránková, Zdenka Bergrová, Jaroslav Tafel a Alena Morávková překládali spíše kratší prózy tohoto ruského klasika. Jaroslav Hulák přeložil do češtiny *Zločin a trest* a společně s Taťanou Haškovou román *Běsi* (Databáze Obec překladatelů, 2020; online).

Dostojevskij byl na přelomu 20. a 21. stol. nejprekládanějším autorem. V tomto období bylo u nás vydáno 27 různých dílů knih spisovatele, nejčastěji se jednalo o dřívější překlady. Mezi lety 2004 a 2005 znovu vyšla díla *Uražení a ponížení*, *Bratři Karamazovi*, *Idiot* a *Výrostek*, dokonce nově vyšly jeho dvě méně známé povídky *Krokodýl* a *Věčný manžel* (Pechal et al., 2007; s. 103-107).

V naší práci se především věnujeme překladům románu *Bratři Karamazovi*, proto se podrobněji zaměříme na překladatele tohoto díla u nás.

Dostojevského poslední napsaný román byl u nás poprvé přeložen Jaromírem Hrubým v roce 1894. Dále knihu přeložil Stanislav Minařík, překlad poprvé vyšel v roce 1923, o pět let později Vladimír Ryba, Břetislav Hůla v r. 1929, v r. 1965 vytvořil velmi zdařilý překlad Prokop Voskovec. Naposledy byla kniha přeložena Liborem Dvořákem v r. 2013 (Databáze Národní knihovny ČR, 2020a; online).

3 AUTOŘI VYBRANÝCH PŘEKLADŮ A KODIFIKACE ČEŠTINY

3.1 Stanislav Minařík (1884 – 1944)

Stanislav Minařík byl český překladatel z ruštiny a polštiny, ale také nakladatel, redaktor a publicista. Působil v řadě redakcí a nakladatelství, spolupracoval s vydavatelstvím Františka Borovského, později pak s nakladatelstvím Kvasnička a Hampl, sám také knihy a časopisy vydával a redakčně je upravoval. Krátce spoluvlastnil nakladatelství a knihkupectví Grossman a Svoboda. Působil jako překladatel a přeložil velké množství děl, většinu z nich si také sám vydal, snažil se popularizovat ruské a polské prózy a dramata. (Staročeská vědecká knihovna v Kladně, 2020; online)

Minaříkův časopis *Země* na počátku období samostatné republiky velmi propagoval tvorbu Dostojevského. Minařík dokonce vydal celé dílo, které doposud Dostojevskij napsal. Publikoval tak 38 svazků, ale překlady těchto knih nebyly příliš kvalitní. Knihy překládalo více překladatelů, což svědčilo o překladatelské nejednotnosti a velmi snížilo hodnotu překladů (Kautman, 1966; 69-70).

Z ruštiny Minařík překládal také díla dalších autorů 19. a 20. stol. – Turgeněva, Gončarova, či Merežkovského atd. (Databáze Národní knihovny ČR, 2020b; online).

3.2 Libor Dvořák (*1948)

Autorem prozatím nejnovějšího českého překladu románu *Bratři Karamazovi* je Libor Dvořák, český novinář, odborník na Rusko a překladatel z ruštiny. Do r. 1989 působil v redakci časopisu *Sovětská literatura*, později se stal ředitelem Lidového nakladatelství Praha. Jako novinář pracuje pro Český rozhlas, Českou televizi a Východoevropskou informační agenturu. Přeložil kromě Bratrů Karamazových řadu dalších klasických děl: *Mistra a Markétku* od M. A. Bulgakova, *Vojnu a mír* od L. V. Tolstého, některá díla Čechova a další. Věnuje se také současné ruské literatuře, přeložil některá díla Viktora Pelevina či Vladimira Sorokina. Za své překlady Sorokinových děl byl nominován na Cenu Magnesia litera. V r. 2006 získal tvůrčí prémii Ceny Josefa Jungmana za překlad díla Ivana Bunina *Proklaté dny*. Dvořák sám dokonce píše knihy o Rusku a ruském prostředí. Za zmínku stojí knihy *Ej, čuvak! Ruský slang aneb Český hambár jazyka ruského*, *Šutkopis*, *Lenin je v Ječný* nebo *Nové Rusko*. Překladatel je bratrem Milana Dvořáka, překladatele z ruštiny a angličtiny. (Pazderka, 2017; online)

V r. 2009 pak získal hlavní tvůrčí cenu za Sorokinův román *Den opričníka*. (Obec překladatelů, 2021; online)

Dvořákovy překlady jsou u nás velmi oblíbené. Knihy jsou přeloženy moderním jazykem, překladatel se nebojí používat nespisovné či hovorové výrazy a jeho překlady jsou velmi čtivé.

3.3 Kodifikace češtiny v Minaříkově a současné době

V naší práci se zaměříme na dva téměř století vzdálené překlady. Pravopis, ale i gramatická pravidla se v době Minaříkově značně lišila od současného úzu, proto do naší práce zařazujeme pojednání o stavu jazyka tehdejší doby.

Kodifikace jazyka určuje normu a pravidla jeho spisovné podoby. Soubor pravidel se pak uvádí v jazykových příručkách. My se v této podkapitole zaměříme na kodifikaci českého jazyka v době vzniku Minaříkova překladu Bratrů Karamazových v porovnání se současnou kodifikací, pomůže nám k hlubšímu pochopení některých jazykových jevů užívaných v tomto překladu.

V době Minaříkova překladu Bratrů Karamazových platila pravidla z roku 1902, která vytvořil bohemista Jan Gebauer. O dva roky později v r. 1904 byla vydána znovu, ale jen s drobnými změnami, např. byly odstraněny dubletní tvary některých jevů. (Bláha, 2017a; online).

V roce 1913 byla pravidla vydána opět, bylo to tedy šest let po autorově smrti. I když není uvedeno, kdo toto dílo upravil, je zřejmé, že se jednalo o Emila Smetánku. Této úpravě také odpovídá pravopis užívaný v Minaříkově překladu. Pravidla přinesla řadu zjednodušení. Odstranila zdvojené hlásky, třeba ve slovech *aggressivní* na *agresivní* nebo *encyklopaedie* nahradila *encyklopedie*. Upravila také pravidla pro psaní některých cizích slov (*saisona, toileta* – u Smetánky *sezona, toaleta*). Dále slova *chut* či *obět* bylo možné napsat *chut* ale také nově *chut'* nebo *obět* i *oběť*. Tvary sloves končící na -iti, odstranil a ponechal platnou jen slovesa s -íti (např. *vypíti*, slova jako *vypiti* zrušil, Gebauer používal obě varianty). (Sedláček, 1991, online). Uvedli jsme tedy nejvýraznější změny, které vedly k přiblížení se současnému pravopisu, řada jevů však byla v této kodifikaci ponechána a moderního čtenáře Minaříkova překladu mohou překvapit:

(Číslo v závorce udává stranu, na které byl jev v překladu *Bratrů Karamazových* u Minaříka nalezen.) Ve slovech přejatých dnes běžně psaných se „z“ Smetánkova úprava používala vždy variantu se „s“, v Minaříkově překladu *prosaický* (14), *fantasie* (14). (Sedláček, 1991; online). Také se zde objevuje slovo *ztráviti* (str. 36) ve smyslu prožít čas, dříve se rozlišovala varianta *stráviti* a *ztráviti*. Jednotný tvar tohoto slovesa se začal používat po kodifikaci v r. 1941. (Havránek, 1948; online) V Minaříkově překladu se

objevuje slovo *prakse* (45) s tímto pravopisem. V době vzniku překladu nebyla pravidla psaní x/ks ještě ustálena a povolovaly se obě varianty, až kodifikace r. 1941 toto ustálila. (Daneš, 1958, online) Další jevem v Minaříkově překladu je psaní sloves v infinitivu vždy s -ti na konci, např. *vysvětlovati* (str. 14), *býti* (60), *přilnouti* (15) atd. Jedná se o původně ustrnulý tvar podstatného jména slovesného zakončené na -тъ, tedy s -ti. Také se vyskytuje infinitiv na -t, ten se objevuje od 2. pol. 14. stol., více pak od 16. stol. V dnešní době upřednostňujeme infinitiv zakončený na -t, s tvary končícími -ti se můžeme setkat v některých nářečích. (Lamprecht et al., 1986; 240) Zde jsme nastínili jen některé pravopisné jevy, které v Minaříkově práci můžeme spatřit.

Během 20. stol. vniklo ještě několik dalších jazykových kodifikací, které ovlivnily vývoj českého jazyka. Za zmínku stojí kodifikace z r. 1941, kde ale její autoři odstranili používání počestěných tvarů přejatých slov a přiblížili se v některých případech zpátky k pravidlům z roku 1913 (Bláha, 2017a; online).

Další kodifikace, publikovaná v r. 1957, definitivně odstranila používání některých morfonémů prosazovaných předešlými kodifikacemi, hlavně Gebauerovou, např. *já peku* (nově se zavedlo *já pečú* a další). Začala se také počestřovat celá řada cizích slov např. *nervóza*, *intenzivní* a další. (Kraus, 2017; online)

Zatím úplně poslední kodifikace češtiny nastala v r. 1993, ale ani ta doposud nevyřešila všechny jazykové nesrovnalosti. „Pod vlivem jazykového a společenského vývoje je řada otázek otevřených, např. při psaní některých spřežek, u kvantity (*party*, *výslovnost* ale jen *párty*), u psaní velkých písmen, u interpunkce apod.“ (Kraus, 2017; online)

4 SROVNÁNÍ PŘEKLADŮ

V následující kapitole se budeme zabývat analýzou originálního textu románu *Братья Карамазовы* a jeho dvou českých překladů, tedy překladu Stanislava Minaříka z roku 1923 (v příkladech jen MIN.) a zatím nejnovějšího českého překladu románu Libora Dvořáka (v příkladech jen DV.) ve 2. vydání z r. 2018. Konkrétní příklady uvedeme převážně z prvního dílu románu první knihy a z první kapitoly druhé knihy, kde se objevuje množství přímé řeči, hovorového jazyka a pravoslavné terminologie, které také podrobíme srovnání. Zaměříme se na rovinu lexikální, morfologickou a syntaktickou, ty dále rozdělíme na jednotlivé aspekty týkající se konkrétních jazykových jevů. Za každým úsekem textu v příkladech bude v závorce uvedeno číslo strany.

4.1 Lexikální rovina

V této podkapitole se zaměříme na slovní zásobu používanou v románě Dostojevského a v jeho dvou českých překladech. Překlady jsou od sebe vzdáleny 90 let, proto každý překladatel volí jiný výběr slov s ohledem na dobu vzniku jejich díla. V následující kapitole se budeme zejména zabývat překladem vlastních jmen, frazeologismů, archaismů apod.

4.1.1 Překlad vlastních jmen

Zde se zaměříme na způsob přepisu a překladu vlastních jmen postav románu do češtiny u jednotlivých překladatelů.

S vlastním jménem se setkáváme hned v názvu celého románu. S. Minařík uvádí na přední obálce knihy název *Bratři Karamazovové*, poté se na prvních stránkách knihy objevuje název románu *Bratři Karamazovi*. Nový překlad nese název *Bratři Karamazovovi*. Neobvyklý tvar slova *bratři* u Minaříka s dlouhým koncovým vokálem je výraz zastaralý a vychází z praslovanského označení tvaru *bratrъja* (Machek, 1971; 64-65). Příjmení v názvu knihy je tvar plurálu mužského jména zakončeného v jednotném čísle na *-ov* (tedy *Karamazov*). V množném čísle se u překladů objevují přípony a koncovky *-ovové*, *-ovi* a *-ovovi*. U jména *Karamazovovi* vznikla přípona a koncovka připojením dalšího *-ovi*. V češtině jsou přípustná zakončení *-ovi* i *-ovovi*. Mluvnicky správnější je jméno zakončené na *-ovovi*, ale z hlediska jazykové ekonomie je vhodnější jen *-ovi* na konci. (Ilek, 1951; online) V současné době jsou možné oba tvary příjmení

zakončené na *-ové* i *-ovi*, když se jedná o příslušníky stejné rodiny. (Internetová jazyková příručka, 2021c; online)

- 1) ORIG. *Алексей Федорович* (37), *Аделаида Ивановна* (42), *Петр Александрович* (45)

MIN. *Aleksěj Fedorovič* (7), *Adělaida Ivanovna* (14), *Petr Alexandrovič* (18)

DV. *Alexej Fjodorovič* (6), *Adelaida Ivanovna* (12), *Petr Aleksandrovič* (15)

Minařík jména důsledně transkribuje, chce se tak co možná nejvíce přiblížit ruské podobě jména, proto zachovává *ě* místo *e*, *ks* místo *x*, což v dnešní spisovné češtině působí exoticky. Ovšem jméno po otci *Fedorovič*, přepisuje foneticky nedůsledně, vhodnější je přepis u Dvořáka *Fjodorovič*, stejně je tomu u vlastního jména *Fjodor* (u Dvořáka), *Fedor* (u Minaříka).

- 2) ORIG. *Мутя* (43)

MIN. *Miťa* (16)

DV. *Miťa* (13)

S. Minařík používá krátké samohlásky u zdvořelých jmen.

- 3) ORIG. поступок *Миусовой* (42)

MIN. čin *Miusové* (14)

DV. čin *Miusovové* (12)

Oba překladatelé používají přechýlený tvar příjmení *Miusov*. U Minaříka se vyskytuje tvar *Miusová*, u Dvořáka však *Miusovová*. Bohuslav Ilek ve svém článku o přechylování ruských jmen uvádí, že u vlastních mužských jmen zakončených na *-ov* se často připojuje při přechylování další *-ová*, vzniká tak *-ovová*, což hlavně v 7. pádě zní kakofonicky (*-ovovou*), doporučuje tedy jen *-ová*. Na připomínku, že může docházet k nedorozumění, zda je původní mužské *Miusov* nebo *Mius*, uvádí, že i v češtině se objevuje *Fialová*, kde mužská podoba může být jak *Fiala*, tak i *Fialový* apod. (Ilek, 1951; online) Miloslava Knappová naopak ve svém článku píše, že při přechylování je vhodnější příjmení zakončit morfémem *-ovová*. (Knappová, 1963; online) Jedná se tedy o podobný případ jako zakončení na *-ovi* a *-ovovi* u příjmení v názvu knihy. Z pragmatického hlediska se používá u ženského příjmení *-ová*, z hlediska české gramatiky spíše *-ovová*. K příjmením

v mužské podobě nekončícím na *-ov* se vždy při přechylování píše jen *-ová* např. k mužské podobě jména *Karenin* se vždy dodává při přechylování jen jedno *-ová*, tedy *Kareninová*. V české lingvistice tato problematika doposud není dořešena.

4) ORIG. *Прудон* (45)

MIN. *Proudhon* (18)

DV. *Proudhon* (15)

Ruština používá transkripci cizojazyčných jmen, tedy jméno francouzského myslitele přepisuje jako *Прудон*, naopak čeština se řídí přepisem jména z výchozího jazyka, proto se u obou překladatelů objevuje příjmení *Proudhon*. (Internetová jazyková příručka, 2021e; online)

5) ORIG. *апостол Фома* (62)

MIN. *apoštol Tomáš* (41)

DV. *apoštol Tomáš* (34)

Čeština zná jméno *Фома* v podobě *Tomáš*, do které ho oba překladatelé překládají. V českém prostředí je známé jméno tohoto apoštola jako *Tomáš*, u obou překladatelů je překlad odpovídající.

6) ORIG. *Петруша Калганов* (73)

MIN. *Petruša Kalganov* (55)

DV. *Petr Kalganov* (45)

L. Dvořák použil spisovnou podobu jména *Petr*. Familiárně se *Петр* v ruštině může oslovit jako *Петруша*, jak toto jméno Minařík transkribuje (*Petruša*). Více se v tomto případě přikláníme ke Dvořákově překladu, jméno *Petruša* by u čtenářů, kteří rusky neumí, mohlo nesprávně evokovat ženskou podobu jména.

7) ORIG. *рода дворян Миусовых* (42)

MIN. *rodu šlechticů Mišových* (14)

DV. *šlechtickému rodu Mišovů* (11)

Minařík použil v genitivu zakončení příjmení *-ových*, L. Dvořák *-ovů*. Obě varianty jsou podle jazykové příručky možné (Internetová jazyková příručka, 2021c; online). Za zmínku také stojí Minaříkův překlad slovního spojení *род*

дворян (rod šlechticů), které překládá neshodným přívlastkem po vzoru ruštiny. V češtině je ale častější Dvořákově spojení se shodným přívlastkem *šlechtický rod*.

Minařík se snaží při přepisu vlastních ruských jmen co nejvíce přiblížit ruskému přepisu. Dvořák přepisuje vlastní jména také foneticky, ale jeho přepis je modernější. U překladu neruských jmen využívají oba překladatelé ekvivalentní jména typická pro české prostředí nebo jméno přepisují z výchozího jazyka nikoli z ruštiny (jako je to v češtině běžné).

4.1.2 Archaismy

Jazyk se neustále vyvíjí, některá slova zastarávají a dostávají se na periferii, jiná se nově objevují, nebo jsou přejata z jazyka cizího. Jak už bylo výše uvedeno, překlady jsou od sebe velmi časově vzdálené, proto je pochopitelné, že se ve starším překladu objevují výrazy, které v novém překladu dnes už nenajdeme. V této podkapitole se tedy budeme blíže věnovat archaismům. Archaismy v nejširším smyslu znamenají zastaralé jazykové prvky, které již nepatří do současného jazyka. V jiném chápání tohoto slova můžeme za archaismy označit jazykové prvky, které se do současného jazyka uchovaly z dřívější doby, nemusíme však u nich jejich archaičnost pocítovat, např. se jedná o pozůstatky duálu *oči, uši* apod. V současném spisovném jazyce tyto výrazy zpravidla nahrazujeme synonymními nebo alespoň variantními protějšky (tedy *silozpyt – fyzika* atd.). (Martincová, 2017a; online) Dalšími zastaralými jazykovými prvky jsou historismy. Jedná se o výrazy, které označují realie a jevy zaniklé. Od archaismů se liší tím, že nemají v současném jazyce neutrální synonymní protějšky. Jsou to výrazy, které nesou určitý příznak, a to příznak času. Tato slova souvisí s lexikem určitého historického období. (Martincová, 2017b; online)

Přemysl Hauser archaismy dále dělí na lexikální, hláskové, slovtvorné a sémantické.

a) Lexikální archaismy jsou slova, která mají v současném jazyce výrazy synonymní: *šuba* (kožich)... Jako archaismy můžeme vnímat také některé poetismy: *truchlivec*... Taktéž zastarávají slova knižní: *oslyšet*... b) Hláskové archaismy jsou slova, která se objevují i v současné češtině jen s hláskovou změnou. c) Slovtvorné archaismy jsou podle Hausera tvořeny archaickými příponami většinou příponou *-stvo*: *hrdinstvo*... Nicméně dle našeho názoru mohou archaismy být tvořeny i jinými afixy, jako např. výše zmíněný výraz *o-slyšet* tvořený prefixem *o-* d) Sémantické pak chápe slova, která jsou dnes slova mnohoznačná, kde některý význam je zastaralý: *kus* ve významu *dělo*.... (Hauser, 1980;

42) Blíže se budeme zabývat jen archaismy, neboť historismy se v románě *Bratři Karamazovi* vyskytovaly jen zřídka. Většina archaismů se vyskytovala ve starším překladu. Naopak nejnovější překlad L. Dvořáka tyto jevy většinou neobsahuje. Další archaické tvary slov pak blíže popisujeme v kapitole *Přechodníky a Kodifikace češtiny v Minaříkově a současné době*, kde se věnujeme zastaralým pravopisným jevům. Archaické je také používání záporového genitivu v Minaříkově překladu, tomu se pak věnujeme v podkapitole *Zápor*.

a) Lexikální archaismy

1) ORIG. ... *не то что* Федору Павловичу (46)

MIN. ... *neřkuli* Fedor Pavlovič (19)

DV. *natožpak* Fjodoru Pavloviči (16)

Neřkuli, nebo lze také použít slovo *neřku*, je výraz zastaralý. Dnes se používá příslovce *natož, tím méně* apod. (Slovník spisovného jazyka českého, dále SSJČ, 2011a, online)

2) ORIG. *пленной души* (42)

MIN. *porobené duše* (14)

DV. *rozrušené mysli* (12)

Výraz *porobený*, který se objevuje v Minaříkově překladu, znamená stav těžké nesvobody, otroctví. (SSJČ, 2011d, online) Můžeme ho chápat jako knižní výraz, dnes ale také jako archaický poetismus.

3) ORIG. *Софья Ивановна была из «сироток»* (48)

MIN. Sofja Ivanovna byla »*sirrotek*« (22)

DV. Sofja Ivanovna byla *pastorkyně* (18)

Pro úplnost uvádíme příklad, kde L. Dvořák slovo překládá výrazem zastaralým. *Pastorkyně* se dnes nepoužívá, jedná se o výraz označující *nevlastní dceru*. (SSJČ, 2011c, online)

b) Hláskové

V překladech foneticko-fonologická není zastoupena.

c) Slovtvorné

1) ORIG. *старчество* (64)

MIN. *starceevstvo* (43)

DV. *starectví* (35)

Slovo u Minaříka obsahuje archaický sufix *-stvo*, místo dnešního *-ství* (u Dvořáka).

2) ORIG. старуха *самодурка* генеральша (49)

MIN. stařena *obmezená* generálová (23)

DV. stará *drsná* generálka (19)

V Minaříkově překladu se objevuje adjektivum *obmezená*, které obsahuje archaický prefix *ob-*. Toto slovo je již zastaralé, nyní užíváme slovo *omezená*, obsahuje jen prefix *o-*. Toto slovo má několik významů, znamená malý nebo také hloupý, neinteligentní. (SSJČ, 2011b, online) Zde se autor staršího překladu mírně odchýlil od významu slova, v ruštině *самодурка* znamená spíše *despotického* a *panovačného* člověka, než hloupého. (lingea, 2021b; online) Přesnější je tedy překlad L. Dvořáka.

d) Sémantické

1) ORIG. ...была даже надпись с именем, званием, ... (59)

MIN. ...byl dokonce nápis se jménem, *stavem*, ... (37)

DV. byl i nápis se jménem, *původem*, ... (30)

Substantivum *stav* má několik významů, v některých případech se používá i v současné češtině, např. ve smyslu *zdravotní stav* či ve významu *celku, počtu – stav osob* apod. V našem uvedeném příkladu se jedná o výraz zastaralý, označuje totiž *společenskou třídu* a příslušnost k ní. (SSJČ, 2011e; online)

4.1.3 Ruské reálie

Vlivem výchozího jazyka pronikají do jazyka překladu reálie. Bulharští lingvisté S. Vlachov a S. Florin definují tato bezekvivalentní slova jako „skutečnosti životního stylu a kultury, historického období a řádu společnosti, státního zřízení a folklóru, tedy jsou to specifika daného národa, státu, které jsou cizí jiným národům a státům.“ (Vlachov a Florin, 1980; 6) (překlad vlastní) Reálie jsou tedy prakticky nepřevoditelné do jiného jazyka. Největší nesnáze při jejich překladu výše uvedení jazykovědci spatřují v nepřítomnosti adekvátního lexika v jazyce překladu, dále pak nutnost

s těmito reáliemi předat čtenáři také národní a historické zabarvení. (Vlachov, Florin, 1980; 79-80)

Barchudarov (1975; 97–101) předkládá několik možností překladů u tohoto bezekvivalentního lexika. Nejvěrnější způsob je transkripce, tedy přepis, při němž se zachovává zvuková podoba slova, a transliterace – přepis s uchováním jeho grafické podoby. Dalším způsobem jsou kalky, tedy převod při zachování morfémů či celých slov (např. дом культуры – House of Culture ...). Často se také používá způsob překladu opisem, kdy je slovo přeloženo slovním spojením ukazujícím zásadní rysy tohoto lexika. Při přibližném překladu je slovo nahrazeno podobnou reálií známou ve výchozím jazyce.

Do jazyka překladu stále pronikají nová slova – reálie z výchozího jazyka, jiná slova mizí. V současnosti již u nás ruština není nejvlivnějším jazykem, přesto její vliv trvá. Rusismy, tedy i tyto lexikální, jsou v češtině stále aktivní a známé, hlavně díky učebnicím, kompendiím či vědeckým pracím vzniklým před sametovou revolucí, do dneška jsou na mnohých univerzitách a středních školách používány, ovlivňují také podobu prostě sdělovacího a publicistického stylu. Některé rusismy se šíří také díky přistěhovalcům z Ruska nebo jiných zemí, kde se mluví východoslovanskými jazyky. (Bláha a kol., 2016; 29)

Mezi velmi častými způsoby překladu reálií v námi analyzovaných překladech byla transkripce:

1) ORIG. *тысячу рублей* (73), ...*из-за тысяч верст* (64)

MIN. *tisíc rublů* (55), ...*na tisíc verst* (44)

DV. *tisíc rublů* (45), ...*přes tisíc verst* (36)

Ruská měna *rubl* a délková míra *verst*, jsou pojmy v češtině již známé, proto se v těchto případech oba překladatelé uchylují k exotizaci.

2) ORIG. ...*помещика нашего уезда*... (41), ...*чуть не по всей губернии*... (43)

MIN. ... *statkáře našeho újezdu*... (13), ... *div ne po celé gubernii*... (16)

DV. ... *statkáře z našeho újezdu*... (11), ...*málem po celé gubernii*... (13)

Újezd je část *gubernie*. (SSJČ, 2011f, online) Obě tato slova jsou přejatá z ruštiny, v češtině už jsou obecně známá, proto je oba překladatelé převádějí pomocí transliterace.

Častý je také přibližný překlad, kdy je reálie z výchozího jazyka nahrazena českou. Hojně tento typ překladu využívá Minařík u překladu pravoslavných reálií, kdy daný výraz nahrazuje slovem typickým pro katolické prostředí, což osobně vnímáme jako nevhodné. Pravoslavné reálie se v knize *Bratři Karamazové* vyskytují velmi často, proto jim věnujeme samostatnou podkapitulu *Pravoslavné termíny*.

- 1) ORIG. *зривенник* (73)
MIN. *desetikopějka* (55)
DV. *dvacetník* (45)

Výraz *зривенник* označuje ruskou minci o hodnotě 10 kopějek, mince byla do oběhu uvedena r. 1701. (Academic, 2021b, online) Minařík ve svém překladu uvádí slovo *desetikopějka*, tedy v českém prostředí neznámou reálii nahrazuje jinou ruskou reálií *kopějka*, která je u nás známá. L. Dvořák ji nahrazuje českým platidlem *dvacetník*, ovšem v tomto případě se jedná o chybný překlad, více této reálii odpovídá výraz *desetník*.

Kalky a opisný překlad se v námi analyzovaném textu objevovaly jen zřídka:

- 1) ORIG. в щегольской коляске (72)
MIN. v elegantní *koljasce* (54)
DV. elegantní *lehký kočárek* (44)

Коляска je kočár na čtyřech kolech s odklápěcí střechou. (Academic, 2021c; online) Minařík tento výraz převádí pomocí transkripce, zatímco Dvořák ji nahrazuje českým výrazem reálií – *kočárek*, dodává také slovo *lehký*, pro zpřesnění této reálie, proto ji radíme mezi překlad opisem, neboť částečně opisuje daný výraz. S podobným případem se setkáváme v příkladu 2). Na jiném místě v textu pak překládají i dalšími výrazy např. jako *kočár* (u Minaříka) a *drožka* (u Dvořáka).

- 2) ORIG. Имел он состояние независимое, ...около тысяч душ... (45)
MIN. Majetek měl nezávislý, ...asi tisíc *duší*... (18)
DV. Jeho postavení bylo nezávislé...připadalo asi tisíc *nevolnických duší*... (15)

Výraz *душа* má mnoho významů, v tomto případě však označuje *nevolníka*. (Academic, 2021a, online) Minařík tento výraz překládá pouze českým slovem

duše, které ale čtenář nehovořící rusky nemusí chápat. Dvořák přidává adjektivum *nevolnických*, kdy částečně opisuje danou realii.

4.1.4 Pravoslavné termíny

Bratři Karamazovi je společenský, ale také filozofický román, kde se autor mimo jiné zamýšlí nad morální odpovědností a pravdou. Pravoslavná víra a církevní prostředí hrají v knize důležitou roli, jsou reprezentovány hlavně postavami starce Zosimy a novice Aljoši. Již na začátku knihy se čtenář setkává s prostředím kláštera, kam se rodina Karamazových ubírala, aby řešila spor, starc Zosima jim měl být soudcem. V této podkapitole se tedy zaměříme na pravoslavné termíny a jejich následný překlad do češtiny.

1) ORIG. ...в комнате в углу *образ* (54)

MIN. ...v pokoji, v koutě *obraz* (31)

DV. ...v rohu pokoje *ikonu* (25)

Minařík překládá jako *obraz*, tedy slovem nejbližším ruskému *образ*. L. Dvořák překládá jako *ikona*.

V textu čteme, že Aljošova matka klečela před obrazem, vzlykala a modlila se k Matce Boží. V tzv. červeném koutu umístěném v rohu místnosti domu pravoslavných věřících se nacházela *ikona*, tedy obraz světce, Matky Boží nebo Krista. (Academic, 2021d; online) Je tedy v tomto případě možné slovo *образ* přeložit jako *ikona*. I na jiných místech v knize se setkáváme s tím, že Dvořák slovo *образ* překládá jako *ikona*.

2) ORIG. после поздней *обедни* к половине двенадцатого (72)

MIN. po *polední mši*, asi o půl dvanácté (54)

DV. hned po *liturgii*, tak na půl dvanáctou (44)

Обедня je označení pro bohoslužbu, která se slouží ráno nebo dopoledne. (Academic, 2021e; online) Minařík překládá výraz *обедня* spojením *polední mše*, což je označení pro bohoslužbu byzantského ritu nepřijatelné, výraz *mše* lze použít jen pro obřad v římskokatolické církvi. Tyto obřady si jsou podobné, v obou se slaví eucharistie, podobně za sebou následují bohoslužebné úkony atd. Výklad vnitřního smyslu a symbolika se však velmi liší. L. Dvořák použil mnohem vhodnější termín – *liturgie*. Vhodnost tohoto termínu spočívá v tom, že slovo

liturgie v římském ritu je chápána v užším smyslu, označuje spíše tedy sled bohoslužebných úkonů. (Vychodilová, 1996; 248)

3) ORIG. ...казался иногда как бы *юродивым* (76)

MIN. zdál se býti někdy jako *bláznivý* (60)

DV. někdy opravdu působil jako *jurodivý* (49)

Jurodivost je bláznovství pro Krista, projevuje se upřímnou láskou k Bohu. Navenek jurodivý člověk může působit jako podivín, jde však jen o úmyslné skrývání jeho cností. (ortodoxia, 2021, online) Zde je Dvořákův překlad přesnější, protože se v tomto případě nejedná jen o pouhé bláznovství.

4) ORIG. ...при возгласе *диакона: «Оглашенные, изыдите!»*... (65)

MIN. ... při zvolání *diakona: »Jinověrci, odejděte!«* ... (45)

DV. ...při *diákonově* zvolání „*Katechumeni odejděte!*“ ... (37)

Оглашенные jsou lidé, kteří se připravují na svátost přijetí křtu. V průběhu liturgie je diákonem pronesena věta, že tito lidé musí odejít, nesmí se tedy účastnit slavení eucharistie. (Academic, 2021f; online) L. Dvořák zvolil výraz *katechumen*, který plně odpovídá ruskému termínu *оглашенный*. Minařík se však významově odchýlil, výraz *jinověrec* označuje vyznavače jiné víry, v tomto případě jiné než pravoslavné.

Také se zde objevuje pravoslavný výraz *диакон*, často se překládá v českém prostředí pomocí transkripce, tedy *diákon*. Podle Zdeňky Vychodilové je možné také užít slovo *jáhen*, neboť funkce i hierarchické postavení jáhna a diakona se příliš neliší. (Vychodilová, 1996; 249) Za povšimnutí stojí také vokál „a“ v tomto slově, Minařík používá krátkou samohlásku, v současné době se však v tomto slově užívá dlouhá.

V románu se objevuje množství pojmů z prostředí pravoslavné církve v Rusku. Překlad tohoto lexika je poměrně obtížný. L. Dvořák se snažil co možná nejvěrněji zachovat atmosféru a lexikum pravoslavného prostředí, proto hledá odpovídající slova. S. Minařík slova překládá podobným ekvivalentem z katolického prostředí, což není příliš vhodné, nejedná se totiž o shodné výrazy (např. pravoslavné slovo *церковь* není shodné s českým *kostel*. Slovo *kostel* označuje katolickou stavbu, více podobné ruskému je tedy výraz *chrám* apod.).

4.1.5 Frazeologismy

V současné době existuje mnoho definic frazémů, v nich však není jednota. Uvedeme tedy jen některé z nich. Valerij Mokijenko a Ludmila Stěpanova uvádějí, že frazeologismy „jsou ustálená, reprodukováná, expresivní slovní spojení, která zpravidla nesou jednotný význam“. (Mokijenko, 2008; 12) (překlad vlastní) Dále František Čermák definuje frazém a idiom jako „nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž (aspoň) jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky). Prvkem se rozumí běžná jazyková jednotka libovolné roviny (kromě fonologické) ...“ (Čermák, 1985; 177) Vlasta Straková o frazémech píše, že je to příznačná, velmi dynamická vrstva určitého jazyka, kde často vznikají nová spojení slov. Dalším příznačným rysem je jejich subjektivita, jsou víceslovné, „mohou tak ve zhuštěné podobě zachytit názor, postoj, současně jej mohou vtipně komentovat.“ (Překládání a čeština, 1994, 87) Většina jazykovědců se však shoduje v tom, že frazémy jsou víceslovná, ustálená, sémanticky celistvá a reprodukovatelná slovní spojení. Někteří jazykovědci u frazeologismům uvádějí ještě další vlastnosti: syntaktickou ustrnulost, nepřeložitelnost atd. (Stěpanova, 2004; 8) Nejvíce se přikláníme k definici frazému Valerije Mokienka a Ludmily Stěpanové, dále se ztotožňujeme s tvrzením, že frazeologismy jsou nepřeložitelné.

Frazeologismy jsou jazykové jednotky, které se překládají velmi obtížně, v některých případech je vůbec není možné přeložit, proto překladatelé musí překládat opisem. Frazeologické jednotky tedy rozdělíme podle způsobu překladu:

a) Frazeologismus přeložený frazeologismem

1) ORIG. Федор Павлович *предложил свою руку*... (48)

MIN. Fedor Pavlovič *nabídl svou ruku*... (22)

DV. Fjodor Pavlovič *se ucházel o dívčinu ruku*... (18)

Tento ruský frazeologismus se velmi významově podobá českému, oba překladatelé zvolili vhodné české ekvivalenty. Je tedy možné použít, jak *nabídnout ruku*, tak *se ucházet o ruku*.

2) ORIG. ... *один на один* (72)

MIN. *byl s někým mezi čtyřma očima* (54)

DV. *mezi čtyřma očima* (44)

Zde oba překladatelé použili správný překlad, i když ani u jednoho není překlad shodný s originálem po lexikální stránce. *Rusko-český frazeologický slovník* jej uvádí jako možný překlad. (Stěpanova, 2007; O-90)

3) ORIG. *чтобы меня с вами на одну доску здесь поставили.* (75)

MIN. *aby mne zde s vámi postavili do jedné řady* (58)

DV. *aby mě s vámi házeli do jednoho pytle* (47)

Zde každý překladatel použil jiný frazeologismus, ale oba odpovídají dané situaci. Minařík použil překlad více doslovný. (Stěpanova, 2007; Д-374)

4) ORIG. *В чужой монастырь со своим уставом не ходят...* (76)

MIN. *do cizího kláštera se nechodí se svými řády...* (58)

DV. *do cizího kláštera si svoje zvyky nenosíme...* (48)

Tento frazeologismus znamená, že se každý musí podřídít pravidlům a zvykům v dané společnosti a neprosazovat svoje, tedy odpovídá mu české, koho *chleba jíš, toho píseň zpívej*. (chtooznachaet.ru, 2021; online) Tento český frazém se však nehodí do kontextu v knize a bylo jej velmi obtížné přeložit. S. Minařík překládá doslovně, z jeho překladu tak českému čtenáři není jasný význam, L. Dvořák si frazeologismus mírně upravil, z jeho překladu je význam pochopitelnější. I když tento frazeologismus v českém jazyce neznáme, můžeme si takto alespoň jeho význam na základě Dvořákova překladu domyslet.

5) ORIG. *...так что тысячи эти ... как бы канули для нее в воду...* (43)

MIN. *...takže ty tisíce...jako by pro ni úplně zapadly do vody...* (15)

DV. *...takže pro ni jako by se ty tisícovky do země propadly...* (13)

V tomto případě se také oba překladatelé snaží přeložit frazeologismus frazeologismem. S. Minařík však tento výraz překládá doslovně a z kontextu přesně není zřetelné, co toto slovní spojení znamená, jedná se o neuspokojivý překlad. L. Dvořák zvolil český ekvivalent s podobným významem, který odpovídá ruskému.

b) Frazeologismus přeložený nefrazeologismem

1) ORIG. *...спроводив с рук четырехлетнего Митю* (47)

MIN. *...zhostiv se čtyřletého Miti* (21)

DV. ... *setřásl z krku* čtyřletého Mí'u (18)

Спрово́дить je hovorový výraz, který znamená zbavit se něčeho. Tedy jedná se o možnou variantu frazeologismu *сбуть с рук*, tedy *shodit ze svých beder*, jak uvádí frazeologický slovník. (Stěpanova, 2007, R-271) L. Dvořák použil vhodný ekvivalent *setřást z krku*. Minaříkův překlad *zhostiv se* je taktéž přijatelný, ale v tomto případě se více přikláníme ke Dvořákově překladu, pokud je možné frazeologismus přeložit stejnou či alespoň podobnou jazykovou jednotkou, je to vhodnější.

2) ORIG. *приехали ровно к шапочному разбору* (72)

MIN. *приехали с кřížkem по funuse* (54)

DV. *dorazili až těsně po jejím závěru* (44)

Tento ruský frazeologismus znamená *zpozdit se, nestihnout něco*, někdy je možné výraz přeložit *přijet s křížkem po funuse*. (Stěpanova, 2007; R – 41) V tomto případě však autor nechtěl vyjádřit, že protagonisté knihy něco zmeškali, ale přijeli k samému závěru liturgie, které ale neměli v úmyslu se účastnit. Zde je proto přesnější Dvořákův překlad opisem.

c) Nefrazeologický výraz přeložený frazeologismem

1) ORIG. *Которые непременно захотят дочитать до конца, ...* (38)

MIN. *kteří stůj co stůj budou chtít dočísti do konce...* (9)

DV. *kteří jsou odhodláni rozhodně vše dočíst až do konce...* (7)

Ruské slovo *непременно* má význam *rozhodně, jistě, určitě...* (lingeа, 2021a; online) Dvořák ho také takto jednoslovně překládá výrazem *rozhodně*, Minařík ovšem použil frazeologismus *stůj co stůj*, tento způsob je také možný, jeho výraz odpovídá ruskému *непременно*.

2) ORIG. *...то пусть сам раскошеливается...* (50)

MIN. *tu necht' sám se uhodí přes kapsu...* (25)

DV. *...ať se přes kapsu praští sám ...* (20)

Раскошеливаться je hovorový výraz pro slovo *utrácet*, lze ho proto do češtiny přeložit jako *praštit se přes kapsu*. (feb-web.ru, 2021; online) V tomto případě oba překladatelé překládají frazémem, který odpovídá výrazu v originále. Jen Minařík použil neutrální výraz *uhodit se* a Dvořák hovorový *praštit se*.

Vzhledem k tomu, že je možné použít hovorový výraz stejně jako v ruštině, přikláníme se spíše ke Dvořákově překladu, i když Minaříkův překlad je také vhodný.

V originále, ale i v překladech se objevuje množství frazémů. Překladatelé se snaží, pokud to je možné, překládat toutéž překladovou jednotkou. Ruské frazémy s podobným nebo doslovným ekvivalentem v češtině nečinily ani jednomu z překladatelů problém, oba uvádějí vhodná řešení. Idiomy, kde jejich překlad do češtiny není jednoznačný a v češtině se takový frazém nevyskytuje, L. Dvořák se snažil přeložit výraz významově podobně, jeho překlad je tak srozumitelný českému čtenáři. S. Minařík je při překladu frazémů někdy příliš doslovný, český čtenář by při četbě jeho překladu nemusel pochopit význam. Při překladech nefrazeologických výrazů volí oba překladatelé většinou významově odpovídající frazém.

4.1.6 Hovorová čeština a obecná čeština

V podkapitole se především zaměříme na hovorovou a obecnou češtinu v překladech. S těmito útvary českého jazyka se nejčastěji setkáváme v přímé řeči postav. Hovorová čeština je vrstva spisovného jazyka, nejčastěji se používá při mluvených méně oficiálních promluvách (odtud „hovorová“), např. se jedná o výrazy *tenhle, líp, taky...* (Internetová jazyková příručka, 2021b; online) S hovorovým stylem se také setkáváme v ruském originále našeho analyzovaného textu. V ruštině jsou to často příklonné částice *-то, -ка*.

Naopak obecná čeština se řadí k nespisovným formám češtiny, jedná se o tzv. interdialekt, kterým se hovoří hlavně v Čechách a na západní Moravě. Její vývoj je rychlejší než u spisovné češtiny, protože není kodifikována. Jedná se např. o protetické *v-* u slov začínajících na *o-* či koncovky *ej* místo *ý...* (cestina.wbs.cz, 2021; online)

1) ORIG. «Меня эти невинные глазки как бритвой тогда по душе *полоснули*»,
- говоривал он потом, гадко по-своему хихикая. (48)

MIN. »*Tato nevinná očička* na mě tenkrát po duši jako břitvou *udeřila*,« říkával
potom, odporně po svém způsobu se chechtaje. (22)

DV. „*Ty nevinný očka* na mě tenkrát *zapůsobily*, jako by mi někdo přejel břitvou
přes duši,“ říkával později a jak měl ve zvyku, oplzle se pochichtával. (19)

U Dvořáka se setkáváme s obecnou češtinou ve výrazech *nevinný očka*
místo spisovného *nevinná očka* a na konci věty pak *zapůsobily* místo spisovného

zapůsobila. Minaříkův překlad je spisovnější. Také v originálním textu autor užívá větší spisovnosti, u L. Dvořáka to však nepovažujeme za chybu, že zvolil pro překlad obecnou češtinu. Větu v knize řekl Fjodor Karamazov, který hovoří nespisovně, mnohdy se také chová hrubě, proto by se dalo předpokládat, že v češtině by pravděpodobně hovořil obecnou češtinou. Všimněme si také, že Dvořák překlad této věty jednoduché rozšířil na souvětí o dvou větách pro lepší srozumitelnost, Minařík se více drží originálu a překládá doslovně.

- 2) ORIG. – Всех здесь в скиту *двадцать пять святых* спасаются, друг на друга смотрят и капусту едят. И ни *одной-то* женщины... (76)

MIN. Celkem *dvacet pět svatých* zde v poustevně hledá spasení, vzájemně na sebe se dívají a jedí zelí. (58)

DV. „Celkem je tu v poustevně *pětadvacet svatých mužů*, co tu *dbaj* o svou spásu, *koukaj* po sobě a jedí zelí...“ (48)

U Dvořáka si opět můžeme všimnout obecné češtiny u zakončení sloves (*dbaj, koukaj, ...*) či hovorové češtiny ve výrazu *pětadvacet* místo spisovného *dvacet pět*. V originále je tato věta napsána spisovně, ale v následující větě autor užívá hovorového výrazu s příklonnou částicí *-to*, proto ani Dostojevskij v celé této promluvě není striktně spisovný. Minařík však vůbec nepoužil ani náznak hovorovosti. Dále je ve větě výraz *двадцать пять святых*, jedná se o zpodstatnělé přídavné jméno, které ruština často užívá. V češtině se zpodstatnělá adjektiva nevyskytují tak hojně, proto L. Dvořák tento výraz přeložil jako *pětadvacet svatých mužů*. Minařík přeložil výraz doslovně, což není v tomto případě nejvhodnější. Všimněme si také rýmu, který vytvořil autor originálu *смотрят и капусту едят*, bohužel ani jednomu překladateli se nepodařilo najít vhodný rým v českém jazyce.

- 3) ORIG. ...вечные *попреки* этой, по-видимому не злой, старухи... (48)

MIN. ... věčné *výčitky* této zřejmě zlé stařeny... (22)

DV. ... ustavičné *sekýrování* té stařeny... (18)

Zde se setkáváme v překladu Dvořáka s hovorovým výrazem *sekýrování*, také originál užívá hovorového *попреки*, Minařík však hovorovým výrazem nepřekládá.

Závěrem je fakt, že Minařík používá téměř vždy spisovný jazyk a neuchyluje se ani k hovorovým výrazům, což považujeme za nedostatek, neboť i v originále se na některých místech nespisovné výrazy používají, naopak Dvořák používá obecnou češtinu a hovorový jazyk velmi často dokonce i tehdy, když je v originále použit spisovný jazyk bez hovorovosti, není to však chybou a většinou obecnou češtinu aplikuje vhodně tam, kde by ji teoreticky mohla daná postava hovořící česky použít.

Překlad citoslovcí a expresivních výrazů

S tématem hovorové a obecné češtiny v překladech úzce souvisí překlad citoslovcí a expresivních výrazů, proto toto téma zařazujeme jako součást podkapitoly týkající se hovorové a obecné češtiny. S expresivními výrazy a s citoslovcí se nejčastěji setkáváme v přímé řeči. Expresivní výrazy se objevují především v promluvě Fjodora Pavloviče. Zaměříme se tedy na jejich překlad do češtiny.

- 1) ORIG. *Черт, у кого здесь, однако, спросить...* (74)
MIN. *U čerta, koho se tu však zeptat...* (56)
DV. *Hrome, kdyby se tu aspoň bylo koho zeptat...* (45)

- 2) ORIG. *О, он отлично понимал, ... (68), Ну что ж, пожалуй, у тебя же есть свои две тыщоночки, ... (60)*
MIN. *Ó on velmi dobře chápal, ... (48), Nu, což, třebas, vždyť máš své dvě tisícovky, ... (39)*
DV. *On přece velmi dobře chápal, ... (40), Budiž, máš přece ty své dvě tisícovky, ... (32)*

Obecně lze říci, že S. Minařík se více drží originálního textu a převádí tyto jazykové jevy doslovně. L. Dvořák se snaží citoslovce a expresivní výrazy aktualizovat, používá takové, které jsou typické pro mluvu takového charakteru v češtině.

4.2 Morfologická a syntaktická rovina

Morfologie a syntax jsou disciplíny, které neodmyslitelně patří do jazykové roviny, právě na ně se nyní zaměříme v následující kapitole. Podrobně se budeme věnovat přechodníkům, větným členům, slovosledu, interpunkci, ...

4.2.1 Přechodníky

Přechodníky jsou tvary sloves, v současném ruském jazyce se používají často a slouží ke zhuštění obsahu vět. Naopak čeština je používá zřídka, jsou považovány za archaické, někdy se však objevují v odborném, případně v uměleckém stylu za účelem humoru a ironie. (Internetová jazyková příručka, 2021a; online)

V příkladech se nyní budeme věnovat možnostem překladu přechodníků u překladatelů Minaříka a Dvořáka.

1) ORIG. *Начиная* жизнеописание героя моего, Алексея Федоровича Карамазова, нахожусь в некотором недоумении. (37)

MIN. *Počínaje* životopis svého hrdiny, Aleksěje Fedoroviče Karamazova, jsem v jakýchsi pochybnostech. (7)

DV. *Jak tak začínám* s líčením osudů svého hrdiny, Alexeje Fjodoroviče Karamazova, ocitám se v jistých pochybnostech. (6)

S. Minařík překládá přechodník přechodníkem. L. Dvořák tuto větnou konstrukci překládá pomocí vedlejší příslovečné věty způsobové.

2) ORIG. ... а *уверовав*, требующий немедленного участия в ней всею силой души совей... (63)

MIN. ... а *uvěřiv*, žádající neprodleně se jí zúčastniti ze vší síly své duše... (42)

DV. ... а *když v pravdu uvěřil*, přál si svou neprodlenou účast na ni... (34)

V novém překladu je transgresiv přeložen vedlejší příslovečnou větou časovou.

3) ORIG. ...что был он и тогда уже очень странен, *начав* даже с колыбели... (54)

MIN. ...že byl už tenkrát velmi podivný *začav* dokonce od kolébky... (30)

DV. ...že už tenkrát byl velmi zvláštní, *možná* od kolébky... (25)

Zde Dvořák přechodník vynechává a uvádí danou informaci za přechodníkem jako vsuvku.

4) ORIG. ... сбежала от Федора Павловича с одним погибавшим от нищеты семинаристом – учителем, *оставив* Федору Павловичу на руках трехлетнего Митю... (43)

MIN. utekla od Fedora Pavloviče s jedním seminaristou učitelem, jenž hynul nouzí, *zanechavši* Fedoru Pavloviči na rukou tříletého Mít'u... (16)

DV. ... od Fjodora Pavloviče utekla s jedním k smrti vyhladovělým učitelkem-seminaristou a *tříletého Mít'u ponechala* v manželově péči. (13)

V tomto případě je přechodník přeložen u Dvořáka pomocí hlavní věty s poměrem slučovacím.

5) ORIG. ...крикнула ему генеральша, *отъезжая*. (49)

MIN. ...zvolala na něho generálová *odjíždějíc*. (24)

DV. ... křikla *odjíždějící* generálka. (20)

Zde Dvořák překládá přechodník přívlastkem shodným vyjádřeným slovesným přídavným jménem.

S. Minařík ve svém překladu téměř vždy překládá přechodník českým přechodníkem, v jeho překladu je proto nadužíváno této formy slovesa, dříve se však v češtině přechodníky používaly. V novém překladu se transgresivy neobjevují a jsou přeloženy nejčastěji pomocí vedlejší nebo hlavní věty a větného členu.

4.2.2 Participia

Participia neboli přídavná jména slovesná stojí na pomezí mezi slovesy a přídavnými jmény, neboť mají vlastnosti obou slovních druhů. Se slovesy je spojuje zvláště vyjádření děje a s adjektivy vyjádření stavu. (Karlík, 2017; online) S tímto slovním tvarem se setkáváme v ruštině, ale i v češtině, není však vždy možné jej přeložit odpovídajícím přičestím, překladatelé tedy často volí jiné vyjadřovací prostředky. Při překladu do češtiny je překládají často vedlejší větou, někdy také hlavní větou, verbálním adjektivem končícím na *-cí*, dále participiem končícím na *-ný*, případně přídavným jménem na *-lý* (viz příklady).

1) ORIG. Старец – это *берущий* вашу душу, вашу волю... (64)

MIN. Starec – to je člověk *beroucí* vaši duši, vaši vůli... (44)

DV. Starec je ten, *kdo* vaši duši a vaši vůli *vstřebává*... (36)

V originále se objevuje přičestí přítomné činné *берущий*, u Minaříka se setkáváme s překladem pomocí slova *beroucí*, které je sice vhodným ekvivalentem, ale pro dnešního čtenáře může takto přeložená věta působit poněkud knižně až archaicky. Dvořák překládá pomocí vedlejší věty podmíněné.

2) ORIG. ...а уверив, *требующий* неперемного участия... (63)

MIN. ...a uvěřiv, *žádající* neprodleně... (42)

DV. a když pravdu uvěřil, *přál si* svou neprodlenou účast... (34)

Také zde činné přítomné příčestí Minařík překládá adjektivem, Dvořák na tomto místě volí překlad pomocí hlavní věty.

3) ORIG. ... *пышущий* здоровьем (62)

MIN. ...zdravím *купící* (41)

DV. ...zdravím *купící* (33-34)

V tomto případě volí oba překladatelé překlad přídavným jménem *купící*, které plně odpovídá ruskému originálu, všimněme si také, že oba zvolili opačný slovosled těchto slov, než je v ruském originále.

4) ORIG. ... деятель неопределенный, *невыяснившийся* (37)

MIN. ...činitel neurčitý, *neobjasněný* (7)

DV. ...osobnost prozatím neurčitá a *neprojasněná* (6)

V originále je užito zvrátneho participia minulého času činného rodu, v obou příkladech je přeloženo adjektivem od dokonavého slovesa – u Minaříka *objasnit*, u Dvořáka *projasnit*.

5) ORIG. ...Миусов..., *выживший* потом за границей (45)

MIN. ...Miusov, ...*který* po mnohá léta ztrávil za hranicemi... (18)

DV. ...Miusov, ... *který* poté mnohá další léta strávil v zahraničí... (15)

V originále se objevuje příčestí minulé činné, zde se však u obou překladatelů setkáváme s překladem pomocí vedlejší věty přívlastkové. Také si všimněme pravopisu slova *ztráviti* ve starším překladu, dříve se rozlišovala varianta *ztráviti* a *stráviti*, v případě (jako je tomu zde), že se jednalo o sloveso s významem prožít čas, psalo se „z“ na začátku. Pravopisné jevy blíže vysvětlujeme výše v podkapitole *Kodifikace v Minaříkově a současné době*.

6) ORIG. ...на *поднявшийся* повсеместно тогда вопрос... (52)

MIN. ...o otázce..., *o níž* se tenkrát *mluvilo*... (27)

DV. ...velmi *rozšířenou a sledovanou* otázkou (22)

V ruském textu je užito zvrtného pasiva minulého činného, Minařík tuto pasáž překládá pomocí vedlejší přívlastkové věty, Dvořák však adjektivem zakončeným na -ný.

7) ORIG. ... с блестящими... глазами (64)

MIN. ...s lesklýma... očima... (41)

DV. ...se třpytnýma... očima... (34)

V tomto případě činné přítomné pasivum překládají oba překladatelé adjektivem, u Minaříka je to adjektivum zakončené na -lý, u Dvořáka se jedná o adjektivum zakončené na -ný, překladatel užil knižního výrazu třpytný, naopak Minařík neutrálního výrazu lesklý, oba jsou vhodnými ekvivalenty ruského přičestí.

V našich analyzovaných textech se velmi často setkáme s tím, že participia jsou překládána pomocí vedlejší věty, nejčastěji se s tímto setkáváme u Dvořáka, v některých pasážích však i u Minaříka. Tam, kde Dvořák volí vedlejší větu, se někdy Minařík uchyluje k překladu pomocí participia či adjektiva, tedy ekvivalentu odpovídajícímu v češtině. Na některých místech však i překladatel nového překladu volí přídavné jméno nebo participium.

4.2.3 Syntaktická elipsa a její převod

Elipsy, tedy neexplicitní vyjádření některých větných členů, které obvykle ve větě očekáváme, jsou jevy, se kterými se v ruštině, ale i češtině setkáváme. (Panevová, Gruet Škrabalová, 2017; online) V ruštině jsou tyto jevy ovšem častější, nyní se tedy zaměříme na to, jak tyto větné konstrukce přeložili jednotliví překladatelé.

1) ORIG. *Понравится* – так и так прочтут (37)

MIN. *zalíbí se* – tak jako tak si přečtou (8)

DV. *Když se to bude líbit, lidé si to přečtou* beztak (7)

Minařík překládá souvětí po vzoru ruštiny, vynechává předmět - ukazovací zájmena *to* a podmět *lidé*. Dvořák však ve větě vynechaná slova doplňuje a větu překládá tak, aby odpovídala české konstrukci.

2) ORIG. ...то пусть и останётся (38)

MIN. ...necht' zůstane (9)

DV. ... necht' *tu* zůstane. (8)

Zde je u Minaříka vynecháno příslovečné určení místa *tu*, podobně je tomu i v příkladu 3)

3) ORIG. ... и устраивались оргии. (48)

MIN. ... a pořádaly se orgie. (23)

DV. ... a pořádaly se *tu* orgie. (19)

V námi analyzovaném textu na některých místech autor vynechává některá slova, z kontextu je však zřetelné, co chce vyjádřit. Pro ruštinu je tento jev typický a vyskytuje se poměrně často. V češtině však není vhodné některá slova vynechávat. S. Minařík ve svém překladu po vzoru ruštiny na některých místech slova neuvádí, jeho věta tak v současné češtině působí neúplně, naopak L. Dvořák zájmena dodává.

4.2.4 Překlad ruských slovesných a jmenných vazeb

Když je překladatel v dlouhodobém a častém kontaktu s cizojazyčným textem, může pod jeho vlivem přeložit některé vazby chybně. V této podkapitole se tedy zaměříme na překládání vazeb z ruštiny, obtížné je to zejména v případech, kde se v češtině objevuje jiná vazba než v ruštině.

1) ORIG. Пикантное состояло еще и в том, *что дело обошлось увозом*. (42)

MIN. Pikantnost záležela také v tom, *že všechno se stalo únosem*. (14 – 15)

DV. Pikantérie celé situace dále spočívala v tom, *že začátkem i koncem všeho byl únos*. (12)

2) ORIG. родня *по матери* (45)

MIN. příbuzenstvo dítěte *po matce* (17)

DV. Příbuzní z *matčiny strany* (15)

3) ORIG. ...был третьим сыном помещика *нашего уезда* (41)

MIN. ... byl třetím *synem* statkáře *нашего újezdu* (13)

DV. ... byl třetím *synem* statkáře z *нашего újezdu* (11)

4) ORIG. *От этой болезни, со страшными истерическими припадками,* больная временами даже теряла рассудок (49)

MIN. *Od této nemoci se strašnými hysterickými záchvaty* pozbývala nemocná časem dokonce rozumu. (23)

DV. *V hysterických záchvatech s chorobou spojených* nemocná chvílemi až ztrácela rozumu. (19)

L. Dvořák se vlivům ruštiny snaží vyhnout a volí české vazby. S. Minařík některé vazby neuspokojivě překládá pod vlivem ruštiny, což na některých místech zhoršuje dokonce srozumitelnost výpovědi. Jedná se tedy o tzv. syntaktické, respektive morfologicko-syntaktické interferenční chyby.

4.2.5 Sémantika přivlastňování a její překlad

Čeština spolu s některými dalšími slovanskými jazyky může vyjádřit přivlastnění pomocí tzv. přídavných jmen přivlastňovacích. Jsou to slova zakončená u mužského rodu na *-ův* (*-ova*, *-ovo*) a u ženského *-in* (*-ina*, *-ino*). (Prouzová, 1964, online) Přivlastňovací adjektiva nejčastěji vznikají od vlastních jmen a příjmení, od podstatných jmen vyjadřujících příbuzenský vztah a zřídka také od názvů neživých osob, to jen v případě, že jsou personifikovány. (Svozilová, Uhlířová, 1990, online) V ruštině se tento způsob přivlastňování objevuje jen zřídka, jednoznačně dominuje způsob tvoření přivlastnění pomocí genitivu podstatného jména. Přivlastňování pomocí genitivu se objevuje také v češtině poměrně často, převládá však přivlastňování pomocí přivlastňovacích adjektiv.

1) ORIG. *...семеїством его сунруги...* (44)

MIN. *...rodina jeho manželky...* (17)

DV. *... manželčina rodina...* (14)

V tomto případě Minaříkův překlad napodobuje ruskou vazbu, tedy spojení „rodina jeho manželky“ je ve 2. pádě stejně jako ruské „семеїство его сунруги“. Dvořák ovšem od slova manželka vytvořil přivlastňovací adjektivum.

2) ORIG. *...о смерти своеї сунруги...* (44)

MIN. *... o smrti své manželky...* (17)

DV. *... o smrti své ženy...* (14)

V tomto příkladu se objevuje způsob tvoření přivlastňování genitivem substantiva, tedy neshodným přivlasttkem, tento způsob je sice přípustný jak

v ruštině, tak i v češtině, ovšem v češtině je frekventovanější shodný; přívlastek neshodný bývá často pocíťován jako interferenční chyba.

3) ORIG. ...*сердцу Алешу*... (68)

MIN. ... *srdce Aljošovo*... (49)

DV. ... *Aljošovo srdce*... (40)

Zde jde o přivlastňovací zájmeno vytvořené od vlastního jména Aljoša. U Minaříka je tento shodný přívlastek v postpozici, pro dnešního čtenáře však může působit knižně.

Na některých místech se v našich překladech objevuje překlad posesivním genitivem, místo překladu přivlastňovacím adjektivem, zejména je to v Minaříkově překladu, který často napodobuje ruskou strukturu věty. U L. Dvořáka tento jev není tak častý, i když překlad posesivním genitivem substantiva místo posesivním adjektivem také můžeme nalézt.

4.2.6 Zápor

V této podkapitole se zaměříme na zápor a jeho následný překlad do češtiny v textech S. Minaříka a L. Dvořáka. Negaci můžeme rozdělit do několika skupin, rozlišujeme: zápor větný, členský a lexikální. Větný zápor znamená, že se neguje platnost celé věty. Předpona *ne-* se v češtině klade nejčastěji k přísudkovému slovesu. Zápor členským se vyjadřuje negace jiného větného členu než predikátu. Na zápor členský úzce navazuje zápor lexikální, zde předpona *ne-*, případně *ni-* srostla se slovem a stává se tak ustáleným výrazem (*nejen, nebojácny, neštěstí, ...*), jejich význam je tzv. opakokladný. (Haller, 1948; online)

Nyní se zaměříme na překlady záporu v námi analyzovaných textech.

1) ORIG. Федор Павлович *не взял* в этот раз *ни гроша*... (48)

MIN. Fedor Pavlovič *nedostal* tentokráte *ani groše*... (22)

DV. Tentokrát Fjodor Pavlovič *nezískal ani groš*... (19)

Zde se objevuje dvojný zápor, a to jak v originále, tak i v obou překladech. Všichni také užívají zápor slovesný. Všimněme si také genitivu slova *groše* užitého v Minaříkově překladu. Ruština záporový genitiv užívá velmi často, také v češtině se hojně

užíval. Z českého jazyka začal postupně mizet od 17. stol., tento vývoj byl však dokončen až v současné češtině. (Lamprecht et al., 1986; 348-350)

2) ORIG. ...а в антрактах ездил чуть *не по* всей губернии... (43)

MIN. ...a v meziaktích jezdil *div ne* po celé gubernii... (16)

DV. ...jen v krátkých přestávkách jezdil málem po celé gubernii (13)

V tomto případě se v originále a v Minaříkově překladu setkáváme s částečným záporem. Minařík více napodobuje ruskou větu, proto tento způsob po vzoru ruské věty používá. Dříve však se také v češtině částečný zápor používal častěji než dnes, objevoval se před negovaným slovem stejně jako v ruštině, ale stále více se později připojoval k přísudkovému slovesu, a to se postupně stalo pravidlem, v ruštině naopak je částečný zápor stále velmi častým jevem. (Lamprecht et al., 1986; 348-350) V dnešní době však více vyhovuje slovní spojení *div ne* ve větě nahradit, jako to učinil Dvořák.

3) ORIG. ... пробыл он у него *недолго*... (47)

MIN. ... pobyl u něho *nedlouho*... (20)

DV. ...takže se u něho dlouho *nezdržel*... (17)

V originále a v Minaříkově překladu je zápor lexikální, zatímco u Dvořáka je to negace větná. Příslovce *nedlouho* se v češtině používá, v současné době však více vyhovuje Dvořákův překlad.

Při překladu z ruštiny se Dvořák snaží zápor vhodně překládat do současné češtiny. Neužívá tedy tak často částečný zápor, ale nahrazuje ho větným záporem, nebo z věty odstraní negace úplně a využije tzv. antonymický zápor. Vyhýbá se také lexikálnímu záporu ve větách, ale nahrazuje jej větným záporem, který v češtině zní lépe. Minařík při překladu více napodobuje ruštinu a často užívá takový zápor, jaký se objevuje v originále. Užívá záporový genitiv, ten se však dříve v češtině běžně užíval a vlivem ruštiny se ještě více rozšířil.

4.2.7 Slovosled

Český i ruský jazyk mají volný slovosled, přesto není stejný a v leccčem se odlišuje. V této podkapitole se tedy zaměříme na slovosled vět v originále a námi analyzovaných překladech.

- 1) ORIG. Алеше казалось даже странным и невозможным *жить по-прежнему*. (63)

MIN. Aljošovi se zdálo dokonce podivným a nemožným *žít jako dřív*. (43)

DV. *Žít postaru* Aljošovi připadalo až zvláštní, ba nemožné. (35)

V příkladu č. 1) se v ruské větě objevuje podmět *жить* s příslovecným určením způsobu *по-прежнему* na konci věty. Stejně tak činí i Minařík a kopíruje ruský slovosled. Dvořák naopak slovní spojení *žít postaru* klade na začátek celé věty.

- 2) ORIG. Свидание со старцем *установлено было*... (72)

MIN. Shledání se starcem *umloueno bylo*... (54)

DV. Setkání se starcem *bylo dohodnuto*... (44)

V této větě je v originále přísudek *установлено было*, pomocné sloveso je tedy v postpozici. Minařík uvádí stejný slovosled, Dvořák však píše sloveso *být* první v pořadí přísudku, jako je v češtině zvykem.

- 3) ORIG. *Старец этот, как я уже объяснил выше, был старец Зосима*. (64)

MIN. *Starec tento byl, jak už výše jsem vysvětlil, starec Zosima*. (43)

DV. *Jak už jsem vysvětlil výše, byl to starec Zosima*. (35)

V tomto případě se Minařík také drží ruského slovosledu, zde dokonce důsledně překládá všechna slova ve větě včetně vsunuté věty, proto se u něj objevuje dvakrát slovo *starec* stejně, jako se vyskytuje v ruském originále. I tady Dvořák zachovává českou stavbu věty.

- 4) ORIG. ... «ограда и врата *запертые*» (75)

MIN. ...»ohrada a vrata *zavřeny*« (58)

DV. ... „ohrada i brána *jsou zavřeny*“ (48)

V ruské větě se většinou setkáme s absencí slovesa *быть* v přítomném paradigmatu, v některých větách může být nahrazen slovesem se stejným významem jako např. *являться, существовать*. V tomto případě je v ruské větě nahrazeno polosponovým slovesem, u Minaříka je také vynechán tvar 3. osoby spony *бýt*. Dvořák však v tomto případě slovo *jsou* ve větě uvádí.

5) ORIG. И вообще всё это последнее время какой-то глубокий, пламенный внутренний восторг всё сильнее и сильнее *разгорался* в его сердце. (68)

MIN. A vůbec po celou tuto poslední dobu jakési hluboké, plamenné, vnitřní nadšení mocněji a mocněji *se rozhořivalo* v jeho srdci. (49)

DV. A vůbec – v poslední době *se* v jeho srdci stále mohutněji *rozhořivalo* jakési hluboké, planoucí vnitřní nadšení. (40)

U zvrtných sloves je v ruském jazyce *se* nebo *si* součástí slova, jedná se o tzv. postfix, v češtině se naopak zvrtné částice vyskytují samostatně. Minařík po vzoru ruštiny zvrtnou částici často uvádí za slovesem, případně před ním, Dvořák používá volnější slovosled a zvrtné zájmeno vždycky neuvádí v blízkosti slovesa, pro češtinu je tento Dvořákov přístup přirozenější.

6) ORIG. И поразила-то его эта дорога лишь потому, что на ней он встретил тогда *необыкновенное, по его мнению, существо* – нашего знаменитого монастырского старца Зосима... (54)

MIN. A překvapila ho tato cesta jen proto, že se na ní setkal s *bytostí, tenkrát podle jeho mínění neobyčejnou* – s naším proslaveným klášterním starcem Zosimou... (30)

DV. Tato cesta mu ovšem učarovala jen proto, že se na ní tenkrát setkal s *bytostí, již on považoval za neobyčejnou* – s naším slavným klášterním starcem Zosimou, ... (25)

V ruském originále je kurzivou označena část věty, kde se objevuje interpozice neboli obmykání. Jedná se o „vlození relativně samostatného, zpravidla rozměrného syntaktického útvaru mezi dvě skupiny, které jsou v bezprostředním syntaktickém vztahu.“ (Uhlířová, 2017; online) V češtině se setkáme jen s interpozicí vět vedlejších do vět hlavních v souvětí. (Uhlířová, 2017; online) Konkrétně tedy se v ruské větě objevuje slovo *существо*, na které se váže přívlástek shodný *необыкновенное*. Tato slova ve většině případů stojí za sebou, při obmykání jsou rozdělena slovním spojením *по его мнению*. Oba překladatelé vhodně toto spojení překládají do češtiny, tedy bez obmykání, jako je v češtině zvykem.

S. Minařík často slovosled ruských vět napodobuje a chce se mu co možná nejlépe přiblížit, což v českém překladu dnes nepůsobí nejlépe. L. Dvořák volí slovosled odpovídající českému úzu.

4.3 Přidávání a vynechávání slov v překladech

V této podkapitole se budeme věnovat přidávání a ubírání slov v překladu. Na řadě míst v námi analyzovaných překladech textu se setkáváme s případy, kdy překladatelé vynechávají či naopak přidávají slova, dokonce však mnohdy i celé věty do překladu. Ruština a čeština jsou jazyky velmi blízké, ve většině případů proto není nutné slova dodávat navíc, ani některá jiná vůbec nepřekládat. Žádoucí je však postup přidávání slova v případě, že není možné najít plně ekvivalentní slovo s originálním výrazem, překladatel proto dodává v dalším přidaném slově informaci, kterou autor originálu obsáhl v jednom slově, v jazyce překladu to však není možné.

1) ORIG. БЫЛ КОНЕЦ *августа*. (72)

MIN. Byl konec *srpna*. (54)

DV. Byl konec *měsíce srpna*. (44)

Libor Dvořák dodává navíc slovo měsíc pro upřesnění, toto slovo však není nutné do překladu dodávat, i bez tohoto slova je informace zřejmá, upřesnění je tedy v tomto případě nadbytečné.

2) ORIG. поступить в *университет* (72)

MIN. chystal se jít na *universitu* (54)

DV. se připravoval na *univerzitní studia* (44)

Zde ruské slovo университет v češtině L. Dvořák rozšiřuje na slovní spojení univerzitní studia, v tomto případě nedodává informaci navíc, pouze rozšiřuje slovní základ. Je možné přeložit jako připravoval na univerzitu, stejně jako na univerzitní studia.

3) ORIG. *снимая шапки* и крестясь. (73)

MIN. *smekajíce* a křižujíce. (55)

DV. *smekali čepici* a křižovali se (45)

V tomto případě Minařík vynechává slovo *шапки*, tedy čepice. Ve starším překladu se objevuje přechodník *smekajíce*, je však zřetelné, že lidé smekají

pokrývku hlavy. Vhodnější je však přeložit i toto slovo v případě, že je to možné a nenarušuje to strukturu věty, proto není v tomto případě vhodné slovo do překladu nedodat.

- 4) ORIG. *Приподняв шляпу, медово присюсюкивая*, отрекомендовался он всем... (74)

MIN. *Nazdvihnuv klobouk, medově pošišlávaje*, představil se všem... (56)

DV. Všem se představil... (45)

V překladu L. Dvořáka se neobjevuje pasáž *Приподняв шляпу, медово присюсюкивая*. Kontext věty je sice pochopitelný i bez této informace, je však vhodnější ji přeložit.

- 5) ORIG. *меньице* – дом и поместье (46)

MIN. *jměníčko*, dům a statek. (19)

DV. *malé panství*, dům a usedlost. (16)

Zde nastává poněkud jiná situace než v předchozích čtyřech příkladech. Sice i tady L. Dvořák přidává navíc adjektivum malý, zatímco S. Minařík překládá ruské *меньице* jedním slovem *jměníčko*, přesto je nový překlad vhodnější. V originále se objevuje deminutivum, které ve Dvořákově překladu není obsaženo, proto překladatel dodává ještě adjektivum s informací o velikosti. Minaříkův překlad je doslovný, ale v češtině se za takové situace výraz *jměníčko*, ve smyslu *malé jmění*, nepoužívá. Sice je pro českého čtenáře do jisté míry významově pochopitelný, ovšem Dvořákův neutrální výraz *panství* s přídavným jménem *malý* více odpovídá situaci. Všimněme si také, že každý překladatel použil slovo s jiným významem slova, obě však odpovídají originálu. *Именьице*, deminutivum od slova *имение*, může znamenat *usedlost* či *panství*, zastarale však také *vlastnictví*, *jmění*, proto se ani jeden z překladatelů svým výrazem významově neodchýlil od slova... (картаслов.ру, 2021; online)

- 6) ORIG. Да, уже с год как *проживал* он тогда в нашем монастыре и... (53)

MIN. Ano, už tomu *byl* téměř rok, co *trávil* tehdy v našem klášteře... (30)

DV. Ano, tehdy již rok *přebýval* v našem klášteře... (24)

Při překladu se může stát, že překladatel rozdělí jednu větu na dvě kratší, jako je to v Minaříkově překladu. Minařík dodal do věty navíc oproti originálu

sloveso *byl*. Toto také na některých místech praktikuje Dvořák (viz příklad 6). Taktéž se setkáváme s případy, kdy překladatel informace ze dvou kratších vět spojí do jedné. V příkladě 5) je možné větu přeložit bez toho, aniž by bylo nutné přidávat další sloveso, proto se osobně více přikláníme ke Dvořákově překladu.

7) ORIG. ...так что они к совершеннолетию их *возросли* процентами каждая до двух,... (50)

MIN. ...takže do jejich zletilosti *vzrostl* každý tisíc o procenta na dva tisíce... (25)

DV. ...takže než *dorostli* do dospělosti, z každého tisíce se díky procentům *staly* tisíce dva... (21)

Zde se setkáváme s případem, kdy Dvořák rozděluje jednu větu na dvě kratší. Přidává sloveso *staly*, vhodnější je však, pokud je to možné, přeložit větu jako jednu s nerozdělením.

8) ORIG. ...чтобы там поступить на уневерситет и окончить курс. *Молодой человек ещё не решился*. Он был...(72)

MIN. ...aby tam vstoupil na univerzitu a ukončil studia. *Mladý člověk dosud se nerozhodl*. Byl zamyšlený... (54)

DV. ...a na univerzitu se přihlásil tam. Vypadal zádučivě... (44)

V tomto příkladu Dvořák vynechává celou větu *Молодой человек ещё не решился*. I zde je vhodnější, pokud je to možné, větu přeložit.

V námi analyzovaných překladech se Minařík více drží originálu a další slova ani věty většinou nepřibírá, vynechávání slov je u něj také výjimečné, v některých případech však jeho postup není nejvhodnější, neboť je zde zřejmý vliv ruštiny. V novějším překladu se často objevují slova, která v originále nejsou, Dvořák je tedy přidal do svého překladu, někdy naopak není přeložena některá z informací, na jiných místech však jde o vhodné řešení.

4.4 Další vybrané překladatelské jevy

V následující podkapitole se zaměříme na vybrané jevy, které považujeme za zajímavé. Jedná se o aspekty jazykové, ale i mimojazykové povahy. Konkrétně se zmíníme o používání interpunkčních znamének v překladech, překladu evangelijního úryvku,

názvech jednotlivých kapitol v knize a jejich překladu do češtiny, cizojazyčných pasáží, na začátku celého románu a možného výskytu poznámek v originále a v překladech.

Interpunkční znaménka

Zde se zaměříme na psaní interpunkčních znamének, tedy na psaní uvozovek, pomlček, středníků a čárek ve větě.

- 1) ORIG. «Подумаешь, что вы, Федор Павлович, чин получили, так вы довольны, несмотря на всю вашу горесть», — говоили ему насмешники. (44)
MIN. »Člověk by si pomyslel, Fedore Pavloviči, že se vám dostalo hodnosti, jak jste spokojen přes všechny svůj zármutek«, říkali mu posměváčkové. (16)
DV. „Člověk by si mohl myslet, Fjodore Pavloviči, že jste dostal nějaký úřad; tak jste přes všechno to hoře spokojený,“ říkali mu vtipálkové. (14)

Takto jednotliví překladatelé překládají přímou řeč, tedy Minařík používá boční uvozovky, naopak Dvořák používá základní uvozovky pro zápis přímé řeči, které se v současné češtině používají.

- 2) ORIG. статейки ... за подписью «Очевидец» (51)
MIN. ...článečky..., podepisuje se »Očitý svědek« (26)
DV. ...lokálky podepsané Očitý svědek (22)

Minařík používá uvozovky a pomlčky na stejných místech v textu jako ruský originál, Dvořák je užívá tehdy, když odpovídají jeho českému překladu. Obdobná situace nastává také v příkladech 3) a 4).

- 3) ORIG. ...ничтожного «мозгляка» (42)
MIN. ...nicotného »neduživce« (14)
DV. ... bezvýznamného ubožáka, ... (12)
- 4) ORIG. ...остальные люди его эпохи — все, каким-нибудь наплывным ветром (38)
MIN. ... a ostatní lidé jeho období — všichni jakýmsi náplavným větrem, ... (8)
DV. ... od něhož se jiní lidé jeho epochy ve stále útočícím větru... (7)

- 5) ORIG. ...у ограды, в гостинице... (73)
 MIN. ...u ohrady, v hostinci... (55)
 DV. ... u ohrady zájezdního dvora... (44)
- 6) ORIG. ...в аде, например, есть потолок... (61)
 MIN. ... v pekle je, *na příklad*, strop. (40)
 DV. ... peklo má *například* strop. (32)

V příkladech 5) a 6) si můžeme všimnout psaní interpunkce u obou překladatelů. Minařík kopíruje ruský pravopis, proto třeba slovo *například* z obou stran odděluje čárkou, stejně jako je tomu v ruštině.

Po provedené analýze originálního textu a obou překladů jsme zjistili, že S. Minařík často napodobuje ruskou interpunkci, mnohdy také uvádí uvozovky stejně v překladu jako originál, časté je u něj použití pomlčky, a napodobuje tak strukturu ruské věty. Dále používá boční uvozovky («»), které je sice v současné češtině povolené užívat, stejně jako dvojité „“, jednoduché ‚, a případně ještě jednoduché boční ›‹, ale tento typ, který užil Minařík, se používá už jen zřídka. V současné době je píšeme v případě, že do věty chceme vložit ještě jedny uvozovky, nejdříve se však používají jednoduché boční a až pak dvojité. Minařík tento typ uvozovek však používá v klasické přímé řeči. (Internetová jazyková příručka, 2021d, online) L. Dvořák používá interpunkci současné češtiny, volí také vhodná interpunkční znaménka, nenacházíme tedy v tomto ohledu v jeho překladu žádné nedostatky.

Překlad biblického úryvku

Na začátku románu se objevuje úryvek z Janova evangelia, v obou českých překladech je použit překlad z *Bible kralické*, ovšem Minařík doslovně přepisuje překlad tohoto evangelijního úryvku z *Bible kralické*, ale Dvořák aktualizuje některá silně zastaralá slova za novější. Např. neuvádí zájmeno *onoť*, či přechodník *padna*, jako je v Minaříkově překladu a v *Bibli kralické*, ale *ono* a *padnouc*.

Překlad názvů kapitol

Dále se budeme zabývat překladem názvů kapitol knihy. Teoretik překladu Jíří Levý píše, že název knihy, potažmo i názvy kapitol, by měly být snadno zapamatovatelné a výrazné. Při jejich překladu by si měl překladatel uvědomovat, že národní formu názvu

výchozího jazyka by měly nahradit vhodnější výrazy typické pro název v cílovém jazyce. Také však dodává, že k chybám ve významu u názvů dochází jen zřídka. (Levý, 2012; 140-143)

Nyní se zaměříme na názvy kapitol a jejich překlad u námi analyzovaných textů.

1) ORIG. *Первого сына спровадил* (44), *Приехали в монастырь* (72)

MIN. *Prvního syna se zhostil* (17), *Přijeli do kláštera* (54)

DV. *Jak se zbavil prvního syna* (14), *Příjezd do kláštera* (44)

Je zřetelné, že ve starším překladu se překladatel více drží syntaktické struktury originálu a názvy překládá doslovně, Libor Dvořák název více přibližuje českému prostředí a volí z našeho pohledu vhodnější výrazy pro název.

1) ORIG. *Второй брак и вторые дети* (47)

MIN. *Druhé manželství a druhé děti* (21)

DV. *Druhý sňatek a další děti* (18)

Ruské slovo *второй* má dva významy: druhý (ve smyslu druhý v pořadí) a další, jiný. Minařík se dopustil interferenční chyby a použil spojení *druhé děti*, Dvořákův překlad *další děti* je v tomto případě vhodnější.

Oba překladatelé překládali názvy kapitol vhodně, ve většině případů se neodchýlili od významu. Jen S. Minařík tyto názvy překládá více doslovně, a proto jeho překlad není příliš běžný v českém prostředí.

Překlad francouzských pasáží

„V textu běžně jde o propojení kulturních charakteristik mezi jazykem originálu a překladem, jsou tedy ve hře jazyky dva. Občas se setkáme i s tou situací, že již výchozí jazyk pracuje se dvěma jazyky, tj. mezi jazyk originálu a jazyk překladu se ještě vsouvá jazyk třetí, který sám o sobě je dílčím překladatelským problémem.“ (Překládání a čeština, 1994; 59) V knize se tedy mohou objevovat situace, kde se vyskytne další jazyk, např. se jedná o válku, bilingvismus či módu určitého jazyka na konkrétním území atd. Pro ruskou literaturu v první polovině 19. stol. bylo moderní využívat francouzštinu, jednalo se o jazyk šlechty. (Překládání a čeština, 1994; 59-60) Román *Bratři Karamazovi* se řadí do 2. poloviny 19. stol., v knize se tedy objevuje jen několik málo vět či slov psaných francouzsky, dále v textu Dostojevskij píše několik vět latinsky a německy, ale i tyto

pasáže se vyskytují v textu velmi sporadicky. Autor originálu francouzsky psané věty či části vět překládá v poznámce pod čarou do ruštiny, což je pro čtenáře, kteří francouzsky neumí, velmi užitečné. Překladatel S. Minařík ponechává ve svém překladu pasáže jen ve francouzštině. Na některých místech tedy čtenáři, kteří francouzsky nerozumí, nemusí výpovědi porozumět. L. Dvořák překládá jen některé z nich, tam kde by mohlo být ohroženo celkové pochopení sdělení. Český ekvivalent k francouzsky psanému textu uvádí vždy za cizojazyčnou větou přímo v textu, což je dle našeho názoru ze čtenářského hlediska výhodné, neboť čtenář nemusí hledat český překlad v poznámce, ale je vše na jednom místě v textu.

Věnování, slovníček pojmů a obsah knihy

F.M. Dostojevskij román věnoval své druhé ženě Anně Grigorjevně Dostojevské, která také často publikovala jeho knihy. (fedordostoevsky.ru, 2021; online) Věnování v češtině uvádí však jen S. Minařík. Stejně tak jen ve starším překladu a v originále se objevuje přehled jednotlivých kapitol pro snazší orientaci v knize, v překladu L. Dvořáka by však čtenář obsah hledal marně. Naopak jen překlad L. Dvořáka obsahuje malý slovníček pravoslavné terminologie. Tyto poznámky jsou pro českého čtenáře užitečné a mohou mu pomoci se v pravoslavných pojmech snadněji zorientovat.

ZÁVĚR

Román Bratři Karamazovi je významným dílem Fjodora Michajloviče Dostojevského a zároveň posledním, který autor napsal. Jedná se o sociálně filozofický román, autor jej však velmi dobře psychologicky propracoval, stejně jako i jiné své knihy. Dílo u nás bylo a stále je velmi oblíbené, dokazují to četné překlady tohoto rozsáhlého románu, ale i časté divadelní a filmové inscenace. Celkem byla kniha do češtiny přeložena šestkrát.

V naší práci jsme se zaměřili na dva překlady Bratrů Karamazových, tedy na překlad Stanislava Minaříka z roku 1923 a zatím nejnovější překlad Libora Dvořáka z roku 2013 (pracovali jsme s 2. vydáním této knihy z r. 2018) a snažili jsme se je porovnat jak mezi sebou, tak i s ruským originálem. Překlady od sebe dělí téměř století, proto se od sebe velmi jazykově liší.

S. Minařík se zpravidla drží více originálního textu, to dokazuje již v lexikální rovině při překladu vlastních jmen. Ruská jména přepisuje foneticky, ale snaží se je co nejdůsledněji převést do češtiny, dnešního čtenáře tak při četbě tohoto překladu může zarazit jeho důsledná fonetická transkripce jmen např. *Aleksěj*.

Minaříkův překlad vznikl na začátku minulého století, je tedy pochopitelné, že se v jeho překladu nachází množství archaismů, většina z nich je však srozumitelná i pro čtenáře dnes. Také pravopis odpovídá jazykové normě, která se v mnohém liší od dnešní. V době Minaříkova překladu platila pravidla Jana Gebauera v úpravě Emila Smetánky, proto v překladu nacházíme slova s tímto pravopisem např.: *prosaický, prakse, ztrávit*.

Při překladu reálií Minařík často překládal pomocí transkripce, případně na některých místech nahrazoval ruské reálie českými, ve většině případů jeho překlad reálií odpovídal ruskému originálu. V originále námi analyzovaného díla se nachází množství pravoslavných termínů, které jsme pro jejich množství nezařadili obecně k překladu reálií, ale věnujeme jim samostatnou podkapitolu. V tomto ohledu nacházíme u Minaříka z dnešní překladatelské praxe velké nedostatky, neboť často nahrazuje reálie z pravoslavného prostředí reáliemi katolickými, např. slovo *обедня* představuje dopolední obřad v pravoslavné církvi, nelze jej však přeložit termínem římského ritu mše, které užil Minařík. Vnitřní podstata obou jevů se totiž velmi odlišuje.

Několik nedostatků u Minaříka nacházíme při překladu frazeologismů. Některé z nich totiž překládá doslovně, čtenář by proto nemusel pochopit význam sdělení.

Dále se v originálním textu na několika místech v přímé řeči objevují hovorové a nespisovné výrazy. Minařík však tuto vrstvu jazyka do svého překladu nezařazuje, nepoužívá tedy hovorovou ani obecnou češtinu.

V rovině morfologické a syntaktické také spatřujeme rysy archaičnosti ve starším překladu. Nacházíme zde množství přechodníků, dříve se tyto slovesné tvary v jazyce hojně objevovaly, nyní jsou považovány za archaické, ale ani pro současnou mladou čtenářskou generaci by však neměly být úplně neznámé a nesrozumitelné.

V ruském originále se nachází množství syntaktických elips, tento jev je v ruštině častý, čeština jej však tak hojně nepoužívá. Minařík tedy po vzoru ruštiny některá slova vynechává stejně jako ruský originál, snažil se tak docílit přiblížení se k ruskému textu. Tento způsob překladu se však v současné době nepoužívá. Stejně tak Minařík napodobuje některé ruské slovesné a jmenné vazby, což nezní v češtině vhodně. V ruštině se sémantika přivlastňování nejčastěji vyjadřuje posesivním genitivem substantiv, v češtině však přivlastňovacím adjektivem. Na některých místech se u Minaříka častěji než u Dvořáka objevuje překlad po vzoru ruštiny, tedy druhým pádem podstatného jména.

Minařík také napodobuje při překladu zápor, v jeho překladu se objevuje po vzoru ruštiny lexikální i částečný zápor, kterému se dnes čeština snaží vyhnout. Také používá záporový genitiv, který se dříve v češtině objevoval, nyní je však považován za archaický.

Starší překladatel také velmi často napodobuje strukturu ruské věty, to se objevuje v interpunkci, kterou napodobuje, ale také ve slovosledu, který je v Minaříkově pojetí nápadně podobný ruské větě.

Minařík se tedy drží originálu, proto slova v překladu nevynechává ani většinou nedodává některou informaci navíc. Ačkoliv Minařík řadu jevů překládal pod vlivem ruštiny a používal dnes již zastaralé výrazy, je třeba jeho překlad hodnotit v kontextu tehdejšího stavu češtiny, kdy mnohé zastaralé, či dnes překladatelsky nevhodně přeložené věty byly považovány za normativní.

Libor Dvořák je současný moderní překladatel z ruštiny, to dokazuje už jeho překlad ruských jmen. Velmi často používá transkripci, na rozdíl od Minaříka je jeho překlad jmen modernější, nepoužívá transkripci tak důsledně.

V současném překladu se také z pochopitelných důvodů neobjevují zastaralé výrazy a používá současnou jazykovou normu, neobjevuje se zde neobvyklý pravopis některých slov.

Dvořák také vhodně překládá ruské reálie do češtiny, pravoslavné termíny překládá buď výrazem pravoslavným, který je u nás známý, nebo pomocí transkripce. Také ruské frazeologismy vhodně nahrazuje českými a snaží se vhodně vyjádřit nosnou myšlenku ruského sdělení v originále.

V jeho překladu přímé řeči se však objevuje velké množství nespisovných a hovorových výrazů, dokonce i v pasážích, kde se u Dostojevského výraz z této vrstvy jazyka nenachází. Nepovažujeme to však za nedostatek, hovorovou a obecnou češtinu překladatel v námi analyzované části románu používá často při promluvách Fjodora Karamazova, který se často choval hrubě, tudíž by takto v češtině mohl hovořit.

V morfologické a syntaktické rovině překladatel nenahrazuje ruskou strukturu vět, ale snaží se je vhodně převést do českého prostředí. Nepoužívá tedy po vzoru ruské věty přechodníky, ale nahrazuje je nejčastěji vedlejší nebo hlavní větou.

Dvořák nepoužívá elipsy na místě, kde jsou použity v originále, ale vynechaná slova do české věty doplňuje, ani ruské jmenné a slovesné vazby nepřekládá doslovně do češtiny, ale nahrazuje je českými. Obdobná situace také nastává v jeho překladech přivlastňování, kdy často překládá přivlastňovacím adjektivem, tedy častěji než S. Minařík. Ve větách také používá slovesný zápor, který je pro současnou češtinu typický. Také interpunkci a slovosled přizpůsobuje současnému jazyku.

Často však vynechává slova, slovní spojení, či dokonce celé věty, což by se překladateli stávat nemělo. Ovšem moderní Dvořákův překlad je ve srovnání s Minaříkovým překladem pro dnešního čtenáře citivější a na některých místech, hlavně v pasážích, které Minařík překládá pod vlivem ruštiny, také srozumitelnější.

Dalším nedostatkem Dvořákova překladu je absence obsahu knihy a překladu věnování. Při rozsahu knihy je přehled kapitol na konci velmi užitečný, také není vhodné

vynechávat věnování vzhledem k tomu, že se v originále románu nacházelo. Tato slabina díla v překladu L. Dvořáka však není jen chybou překladatele, ale také redaktora, proto při případném opětovném vydání překladu doporučujeme tyto záležitosti doplnit. Naopak navíc se v tomto překladu objevuje slovníček některých pravoslavných pojmů, což může být pro čtenáře užitečné.

Minaříkův překlad je pro nás již zastaralý, objevuje se v něm také řada kostrbatých konstrukcí, která vznikla překladem pod vlivem ruštiny, přesto jeho překlad není možné považovat za chybný, v té době toto bylo normativní. Dvořákův překlad je modernější a pro dnešní čtenáře přijatelnější a jistě i čtivější.

РЕЗЮМЕ

Данная бакалаврская работа «Сравнение двух чешских переводов романа *Братья Карамазовы* Ф. М. Достоевского» сравнивает перевод Станислава Минаржика 1923 года и новейший, на данный момент в чешской среде, перевод Либора Дворжака 2013 года (в работе рассматривается второе издание 2018 года).

Выбор данных двух переводов был обусловлен их временной отдаленностью в девяносто лет, что подтверждает их языковое разнообразие. Бакалаврская работа рассматривает различия этих двух переводов.

Данная работа разделена на 4 главы. В первой главе рассматривается феномен художественного перевода, ибо роман Достоевского относится к художественной литературе. В главе рассматривается понятие художественного перевода, его теория и специфика.

С помощью метода компиляции автор анализирует особенности перевода и его оценку лингвистами. Также автор данной работы размышляет, является ли перевод художественным делом или наукой. Помимо этого поднимается вопрос эквиваленции перевода, поскольку в нем сложно сохранить все детали, присутствующие в оригинале. Эквиваленция также является существенным вопросом теории перевода.

Поскольку два изучаемых перевода были созданы с разницей в девяносто лет, автор бакалаврской работы включает тему устарения переводов.

Любой перевод с течением времени устаревает, что является естественным процессом. Даже самый высококачественный перевод устареет быстрее оригинала. Цель данной главы – показать причины, по которым устаревает перевод, и объяснить, почему произведения переводятся вновь и вновь.

Во второй главе рассматривается перевод русской литературы на чешский язык с акцентом на XX век по материалам Владимира Костржицы и Зденька Пехала. Далее изучаются переводы произведений Федора Михайловича Достоевского на чешский язык. В конце главы автор пишет о переводах романа «Братья Карамазовы» в Чехии, коих было создано шесть.

В третьей главе бакалаврской работы автор уделяет внимание выбранным переводчикам романа - Станиславу Минаржику и Либору Дворжаку и изучает их профессиональную жизнь. В главе также приведена тема кодификации чешского языка, поскольку во времена перевода Минаржика была в силе языковая норма Яна Гебауера в обработке Эмила Сметанки, что обуславливает иное, отличительное от сегодняшнего, правописание.

Основной главой является четвёртая. В ней автор сравнивает приведенные выше два перевода. Для сравнения взята первая книга романа, а именно первые пять глав, а также первая глава второй книги, поскольку в ней находится множество прямой речи и разговорного языка. Данную главу мы делим на 2 части: лексическую и морфологическую и синтаксическую. Каждая из частей делится на одиночные темы, касающиеся рассматриваемых вопросов. Автор приводит примеры к каждому из анализируемых аспектов, а именно какой перевод был использован в двух разных редакциях. Таким образом, сначала приводится оригинальное слово, словосочетание либо выражение на русском языке, затем, второй строкой приводится перевод Станислава Минаржика, и на третьей строке перевод Либора Дворжака. Для упрощения используются следующие аббревиатуры: русский оригинал - ORIG., перевод Минаржика - MIN. и новейший перевод сокращением DV. После приведенного примера следует комментарий и объяснение, почему переводчики используют разные слова для перевода.

Первая тема лексической части рассматривает перевод имён собственных. На нескольких примерах автор показывает, как переводчики переводили российские и нероссийские имена. Как правило, оба пользуются методом транскрипции, однако перевод Минаржика на чешский язык кажется более аккуратным. К примеру, имя главного героя *Алексей* переводит как *Aleksěj*, что в современном чешском языке кажется необычным. Дворжак в переводе этих имён является более понятным современному читателю. При переводе нероссийских имен собственных оба перевода сходятся.

Далее автор рассматривает тему архаизмов, которые разделяет на лексические, фонетические, словообразовательные и семантические. Старший перевод содержит большое количество устаревшей лексики, однако нет ни единого архаизма, который бы не был непонятен современному читателю.

Затем в работе поднимается вопрос перевода российских реалий в нами анализированных текстах. Как правило, перевести реалии бывает очень трудно, в некоторых случаях практически невозможно. Автор работы разделяет реалии по их способу преобразования на чешский язык для чешской среды. Как Минаржик так и Дворжак часто пользуются методом транскрипции, либо же заменяют российские реалии на чешские. Замены реалий часто можно увидеть в переводе Минаржика, особенно, что касается религиозной терминологии, которой в романе «Братья Карамазовы» большое множество. Православные понятия переводчик заменяет католическими, что содержит в себе серьезные недостатки. Например слово «обедня» не является эквивалентом слова «*těš*», как это понятие переводит Минаржик. Внутренняя символика этих слов различна.

Следующим пунктом работы является перевод фразеологизмов. Автор их также разделяет по их способу перевода. Фразеологизмы можно переводить либо соответствующим фразеологизмом, либо выражением без фразеологизма. Дворжак заменяет их подходящими эквивалентами, Минаржик же в некоторых случаях переводит фразеологизмы дословно, что может ввести в заблуждение чешского читателя.

Затем в работе автор рассматривает выражения, характерны для устной речи. В переводе Минаржика характерные разговорные слова и стиль не наблюдаются в принципе, даже если изначально присутствовали в оригинале. В отличие от Дворжака, который в своем переводе употребляет разговорный стиль относительно часто, даже когда это несовместимо с оригиналом. Несмотря на несовпадение языковых стилей в оригинале и переводе, автор работы не считает это ошибкой переводчика. Поскольку Фёдор Карамазов, употребляя разговорный стиль общения, часто ведет себя грубо. По данной причине предполагается, что в чешском языке будет приведен доступный перевод для современного читателя, что и делает Дворжак.

После лексических вопросов рассматриваются морфологические и синтаксические. Сначала автор изучает перевод деепричастий. В языковой структуре русского языка они употребляются на постоянной основе, в чешском же языке данные формы глаголов считаются устаревшими. В переводе Минаржика

можно встретить множество деепричастий, Минаржик переводит их придаточной частью или главным предложением.

Затем изучается перевод причастий. Чаще всего обоими авторами они переводятся с помощью придаточного предложения. Минаржик также пользуется переводом с помощью причастий либо имен прилагательных.

Следующая часть посвящена переводу синтаксического эллипсиса. В русском языке это частое явление, в чешском же нет. Минаржик, ориентируясь на структуру предложения русского языка, также пропускает некоторые слова. Дворжак же переводит предложения так, чтобы его структура была характерна для чешского языка.

Далее автор анализирует перевод глагольных и имённых конструкций. Минаржик сообразно русской структуре эти конструкции часто подделывает, но в новом переводе эти русские конструкции не использованы.

Затем автор рассматривает семантику присваивания. В русском языке в этом случае используется посессивный родительный падеж имени собственного, но в чешском языке используется посессивное имя прилагательное. В некоторых местах текста Минаржик использует посессивный родительный падеж, как это отображено в русском оригинале.

Следующим пунктом изучаются отрицания. Минаржик часто использует лексическое и частичное отрицание, которое мало употребляется в чешском языке. В чешском языке оно заменяется на глагольное отрицание, и здесь автор пытается сохранить структуру русского предложения.

В конце морфологической и синтаксической частей автор рассматривает проблематику порядка слов в предложении. Минаржик сохраняет в переводе характерный для русского языка порядок слов, Дворжак – нет.

Далее в работе поднимается вопрос пропуска и добавления слов либо выражений в переводе. Перевод Дворжака, по сравнению с переводом Минаржика, является более вольным, что позволяет ему не переводить определенные слова или даже предложения. Либо, напротив, добавлять в перевод авторские слова. Автор бакалаврской работы считает вольный перевод скорее недостатком, и считает, что

переводчику не стоит ничего выпускать или добавлять. Минаржик к этому прибегает в исключительных случаях.

В конце четвёртой главы мы занимаемся следующими переводческими вопросами: пунктуации в предложениях, переводом отрывка из Библии, который находится в начале книги, переводом названий глав в романе, переводом французских пассажей и списком выражений православной лексики в содержании книги и посвящение к книге.

В заключении данной бакалаврской работы представлены выводы по сравнению этих двух переводов. Перевод Минаржика на сегодняшний день является неактуальным, так как в переводе часто сохраняется русская структура предложения, и используются уже устаревшие выражения. Но надо этот перевод оценивать в контексте тогдашней языковой структуры. Перевод Дворжака по сравнению с переводом Минаржика более актуальный и читабельный, несмотря на то, что автор не всегда точно придерживается русского оригинала.

BIBLIOGRAFIE

BRATŘI KARAMAZOVI

DOSTOJEVSKIJ, Fedor Michajlovič. *Brat'ja Karamazovy: roman v 4 čast'jach s epilogom*. Moskva: Goslitizdat, 1963.

DOSTOJEVSKIJ, Fedor Michajlovič. *Bratři Karamazovové: román o čtyřech dílech s epilogem*. V Praze: St. Minařík, 1923. Knihy Země (S. Minařík).

DOSTOJEVSKIJ, Fedor Michajlovič. *Bratři Karamazovovi*. V tomto překladu vydání druhé. Praha: Odeon, 2018. Knihovna klasiků. ISBN 978-80-207-1842-6. Přeložil Libor Dvořák

ČESKÁ ODBORNÁ LITERATURA

BLÁHA, Ondřej, Patrik DUDEK, Kristina HEKLOVÁ a Kateřina HORÁČKOVÁ. *Lexikální rusismy v současné češtině*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5074-2.

ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika*. In: Filipec, Josef a František Čermák. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985. Studie a práce lingvistické.

DANEŠ, František. Psaní slov přejatých. *Naše řeč* [online]. 1958, **41**(1-2), 9-21 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4596>

HALLER, V.Š., Jirí. O českém záporu. I. *Naše řeč* [online]. 1948, **32**(2-3), 21-36 [cit. 2021-03-26]. Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4062#26>

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě: učebnice pro vys. školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

HAVRÁNEK, Bohuslav. Zásady Pražského lingvistického kroužku a nová kodifikace spisovné češtiny. *Slovo a slovesnost* [online]. 1948, **10**(1), 13-23 [cit. 2021-03-19]. Dostupné také z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=510>

HRALA, Milan. *Současnost uměleckého překladu*. Praha: Československý spisovatel, 1987. Puls (Československý spisovatel).

HRALA, Milan. *Zastarávání překladů jako obecný problém*. In: HRDLIČKA, M. a E. GROMOVÁ. *Antologie teorie uměleckého překladu: (výběr prací českých a slovenských autorů)*. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004, s. 160. ISBN 8070426675.

ILEK, Bohuslav. O převodu ruských vlastních jmen do češtiny. *Naše řeč* [online]. 1951, **35**(1-2), 7-12 [cit. 2021-03-22]. Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4212>

KAUTMAN, František. *Boje o Dostojevského*. Praha: Svět sovětů, 1966. Disk (Svět sovětů).

KNAPPOVÁ, Miloslava. Těřeškovová, nebo Těřešková? *Naše řeč* [online]. 1963, **46**(5), 271-272 [cit. 2021-03-22]. Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4989>

KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, str. 7

KOSTŘICA, Vladimír. Ruská klasická literatura v českém kulturním prostředí 20. století. *Opera slavica III*, 1993, 3, 11-16.

LAMPRECHT, Arnošt, Jaroslav BAUER a Dušan ŠLOSAR. *Historická mluvnice češtiny: vysokoškolská učebnice pro studenty filozofických fakult studijních oborů 73-29-8*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 3., nezm. vyd. Praha: Academia, 1971.

SEDLÁČEK, Miloslav. K vývoji jazykové kultury češtiny v letech 1918-1945. *Naše řeč* [online]. 1991, **74**(4-5), 169-180 [cit. 2021-03-19]. Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7026>

STĚPANOVÁ, Ludmila. *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0795-7.

SVOZILOVÁ, Nad'a a Ludmila UHLÍŘOVÁ. Přivlastňovací 2. pád versus přídavné jméno (individuálně) přivlastňovací (10 stupňů Celsia). *Naše řeč* [online]. 1990, 73(1), 11-17 [cit. 2021-03-24]. Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6898#3b>.

PAZDERKA, Josef. Libor Dvořák: Život současného Ruska je schizofrenní. *VITAL*[online]. Elpida, 21.8.2017, 1 [cit. 2020-10-17]. Dostupné také z: <https://vitalplus.org/libor-dvorak-zi-vot-soucasneho-ruska-je-schizofrenni/>

POPOVIČ, Anton. *Poetika umeleckého překladu: proces a text*. Bratislava: Tatran, 1971. Okno.

PROUZOVÁ, Hana. Přivlastňovací přídavná jména na -ův, -in v současné češtině. *Naše řeč* [online]. 1964, 47(3), 129-142 [cit. 2021-03-24]. Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5032>

Překládání a čeština 1994: kol. autorů: KUFNEROVÁ, Z., POLÁČKOVÁ, M., POVEJŠIL, J., SKOUMALOVÁ, Z., STRAKOVÁ, V. Jinočany: H&H. ISBN 80-85787-14-8.

VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Několik poznámek k překladu religiózní literatury*. In: *Rossica Ostraviensia. Lingua rossica in sphaera mercaturae*. Ostrava: 1996. s. 247-251. ISBN 80-7042-4567

RUSKÁ ODBORNÁ LITERATURA

BARCHUDAROV, Leonid Stepanovič. *Jazyk i perevod: voprosy obščej i častnoj teorii perevoda*. Moskva: Meždunarodnyje otnošenija, 1975.

ВЛАХОВ, Сергей а Сидер ФЛОРИН. *Непереводимое в переводе* [online]. Moskva: Международные отношения, 1980 [cit. 2021-04-02]. Dostupné také z: https://www.studmed.ru/vlahov-s-florin-s-neperevodimoe-v-perevode_57f07fa04b0.html

VYCHODILOVÁ, Z. *Vvedenije v teoriju perevoda dlja rusistov*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 8-11. ISBN 978-80-244-3417-9.

KOMISSAROV, Vilen Naumovič. *Lingvistika perevoda*. Moskva: Meždunarodnyje otnošenija, 1980.

MOKIJENKO, Valerij Michajlovič a Ludmila STĚPANOVÁ. *Ruská frazeologie pro Čechy: Ruskaja frazeologija dlja Čechov*. 2. vyd., (rozš.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1916-9.

POSPÍŠIL, Ivo, PECHAL, Zdeněk a RICHTEREK, Oldřich. *K češskoj literaturovedčeskoj rusistike i translatologii*. In *Sovremennaja češskaja rusistika*. Ústí nad Orlicí: Češskaja Asociacija Rusistov, 2007, 103-107.

РЕВЗИН, Исаак Иосифович. РОЗЕНЦВЕЙГ, Виктор Юльевич. *Основы общего и машинного перевода*. Москва: Высшая школа, 1964.

SLOVNÍKY (tištěné i internetové)

Душа. *Academic.ru* [online]. [cit. 2021a-04-06]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/es/20228/%D0%B4%D1%83%D1%88%D0%B0>

Гривенник. *Academic.ru* [online]. [cit. 2021b-04-06]. Dostupné z: https://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/21818

Коляска. *Academic.ru* [online]. [cit. 2021c-04-06]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ogegova/86394>

Красный уголь. *Academic.ru* [online]. [cit. 2021d-03-05]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/es/79772>

Malý slovníček pravoslavných teologických pojmů a názvosloví. *Ortodoxia.cz* [online]. [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.orthodoxia.cz/slovník.htm>

Neřkuli. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Ústav pro jazyk český, 2011 [cit. 2021a-03-05]. Dostupné také z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=ne%C5%99kuli&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Непременно. *Lingea* [online]. [cit. 2021a-03-12]. Dostupné z: <https://www.dict.com/rusko-cesky/%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE>

Обедня. *Academic.ru* [online]. [cit. 2021e-03-05]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/es/40131>

Оглашенные. *Academic.ru* [online]. [cit. 2021f-03-04]. Dostupné z: https://orthodox_enc.academic.ru/419

Omezený. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Ústav pro jazyk český, 2011 [cit. 2021b-03-05]. Dostupné také z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=obmezen%C3%BD&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Pastorek. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Ústav pro jazyk český, 2011 [cit. 2021c-03-05]. Dostupné také z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=pastorkyn%C4%9B&sti=55012&where=hesla&hsubstr=no>

Poroba. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Ústav pro jazyk český, 2011 [cit. 2021d-03-05]. Dostupné také z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=poroba&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Самодурка. *Lingea* [online]. [cit. 2021b-03-05]. Dostupné z: <https://www.dict.com/rusko-cesky/%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%83%D1%80%D0%BA%D0%B0>

Stav. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Ústav pro jazyk český, 2011 [cit. 2021e-03-05]. Dostupné také z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=stav&sti=87373&where=hesla&hsubstr=no>

STĚPANOVÁ, Ludmila. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1750-9.

Újezd. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2021f-04-13]. Dostupné také z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C3%BAjezd&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

INTERNETOVÉ ZDROJE¹

České zdroje

Obecná čeština. *Cestina.wbs.cz* [online]. [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://cestina.wbs.cz/Obecna-cestina.html>

BLÁHA, Ondřej. Čeština 1.polooviny 20.století. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka, 2017a [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/%C4%8CE%C5%A0TINA%201.%20POLOOVINY%2020.%20STOLET%C3%8D>

BLÁHA, Ondřej. Čeština 2.polooviny 20.století. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka, 2017b [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/%C4%8CE%C5%A0TINA%202.%20POLOOVINY%2020.%20STOLET%C3%8D>

KARLÍK, Petr. Participium. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka, 2017 [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PARTICIPIUM>

KRAUS, Jiří. Kodifikace. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka, 2017 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KODIFIKACE>

MARTINCOVÁ, Olga. Archaismus. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka, 2017a [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ARCHAISMUS>

MARTINCOVÁ, Olga. Historismus. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka, 2017b [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HISTORISMUS>

PANEVOVÁ, Jarmila a Hana GRUET ŠKRABALOVÁ. Elipsa (výpustka). *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka, 2017 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ELIPSA>

UHLÍŘOVÁ, Ludmila. Interpozice. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka, 2017 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/INTERPOZICE>

Ruská knihovna. *Databáze knih* [online]. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/edice/ruska-knihovna-8346/strana-1>

CNB - Výsledky dotazu: Slova-Všechna pole= dostojevskij (řazeno podle ohodnocení). *Databáze Národní knihovny ČR* [online]. [cit. 2020a-12-15]. Dostupné z:

¹ Internetové zdroje řadíme abecedně podle názvů stránek (v textu jsou vyznačeny tučně) pro snazší nalezení různých článků ze stejných internetových stránek.

https://aleph.nkp.cz/F/1TMYK3JBAHLKX2BGTT4IUFXPAVGP9GNUT4K1YM3X1LRMEFU3A6-42909?func=short-jump-text&action_short_jump_text.x=0&action_short_jump_text.y=0&jump_text=Brat%C5%99

CNB - Výsledky dotazu: Slova-Všechna pole= Minařík. *Databáze Národní knihovny ČR* [online]. [cit. 2020b-12-18]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/FC449DCGKPJ2HA38PD99VI8FFJN47GXR7PKBDABJNSUG5JJI2E-52049?func=short-jump-text&action_short_jump_text.x=0&action_short_jump_text.y=0&jump_text=Stani

Přechodníky. *Internetová jazyková příručka* [online]. Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, 2008 [cit. 2021a-03-29]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=590>

Slovníček – vybrané pojmy. *Internetová jazyková příručka* [online]. Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, 2008 [cit. 2021b-04-13]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=891>

Typ Novákovi, Skotničtí – Skotnických, rodina Nováková. *Internetová jazyková příručka* [online]. Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, 2008 [cit. 2021c-03-22]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=710>

Uvozovky. *Internetová jazyková příručka* [online]. Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, 2008 [cit. 2021d-03-20]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=162>

Velká písmena – jména živých bytostí a přídavná jména od nich odvozená. *Internetová jazyková příručka* [online]. Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, 2008 [cit. 2021e-03-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=181>

19. ročník Ceny Josefa Jungmanna. *Obec překladatelů* [online]. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://www.obecprekladatelu.cz/19-rocnik.htm>

RUSKÁ JAZYKOVÁ OBLAST, PŘEKLADY. *Obec překladatelů* [online]. [cit. 2020-12-16]. Dostupné z: <http://databaze.obecprekladatelu.cz/databaze/ZZPREKLADY/totalrustina.htm>

Otto, Jan, 1841-1916. *Provenio, Virtuální rekonstrukce knižních celků* [online]. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/c3930b53-b9c1-495c-b578-e61cc4908558>

Minařík, Stanislav, 1884-1944. *Staročeská vědecká knihovna v Kladně* [online]. [cit. 2021-12-17]. Dostupné z: https://ipac.svkkkl.cz/arl-kl/cs/detail-kl_us_auth-p0094733-Minarik-Stanislav-18841944/

Ruské zdroje

Значение слова «имение». *Картаслов.ру* [online]. [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <https://kartaslov.ru/%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0/%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5>

Достоевская (Сниткина) Анна Григорьевна. *FedorDostoevsky.ru* [online]. [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://fedordostoevsky.ru/around/Dostoevskaya/>

Роскошеливаться. *Фундаментальная электронная библиотека* [online]. [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/17/ma364626.htm?cmd=0&istext=1>

Что означает поговорка «в чужой монастырь со своим уставом не ходят»? *Chtooznachajet.ru* [online]. [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <http://chtooznachaet.ru/chto-oznachaet-pogovorka-v-chuzhoj-monastyr-so-svoim-ustavom-ne-xodyat.html>

ANOTACE

Jméno a příjmení: Zdislava Hnízdilová

Název katedry a fakulty: Katedra slavistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název práce: Srovnání dvou českých překladů románu Bratři Karamazovi F. M. Dostojevského

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Počet znaků: 101 159

Počet titulů použité literatury: 75

Klíčová slova: Minařík, Dvořák, Bratři Karamazovi, překlad, srovnání překladů

Charakteristika: Tato bakalářská práce srovnává dva časově vzdálené české překlady románu Bratři Karamazovi. Starší překlad je z roku 1923 a vytvořil ho Stanislav Minařík, nový překlad pochází z roku 2013, jehož překladatelem byl Libor Dvořák. Cílem práce je posoudit jejich adekvátnost. První kapitoly jsou teoretické, pojednáváme v nich o překladu uměleckého textu, překladech z ruštiny u nás a o kodifikaci češtiny v Minaříkově době. Stěžejní je potom čtvrtá kapitola, kde se věnujeme vlastnímu porovnání obou překladů. Kapitulu dělíme na lexikální a morfologicko – syntaktickou rovinu. Bylo zjištěno, že Minaříkův překlad je více doslovný, někdy používá dnes již zastaralé výrazy, je však nutné jeho překlad chápat v kontextu tehdejšího stavu češtiny a způsobům překladu té doby, kdy dnes již překladatelsky nevhodné věty byly považovány za normativní. Překlad L. Dvořáka je čtivější a odpovídá tedy současným překladatelským metodám, v některých pasážích je však volnější.

ANNOTATION

Name and Surname: Zdislava Hnízdilová

Name of department and fakulty: Department of Slavonic Studies, Philosophical fakulty
Palacký University Olomouc

Name of work: The Comparison of two Czech translations of the novel The Brothers
Karamazov by F. M. Dostoevsky

Work leader: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Number of symbols: 101 159

Number of titles of used literature: 75

Key words: Minařík, Dvorak, The Brothers Karamazov, translation, comparison of
translations

Characteristic: This bachelor's thesis compares two time-distant versions of Czech translations of the novel The Brothers Karamazov. The older translation was made in 1923 and was created by Stanislav Minařík, the newer translation was made in 2013 and it was created by Libor Dvořák. The aim of this thesis is to evaluate their adequacy. The first chapters are theoretical, and it discusses the translation of an artistic text, translations from Russian in our country, and codification of the Czech language in Minařík's time. Crucial is the fourth chapter, which is dedicated to the comparison of both translations. The chapter is divided into a lexical and morphologically-syntactic part. It was discovered, that Minařík's translation is more literal, sometimes it uses now obsolete expressions, it is, however, necessary to understand this translation in the context of the then state of Czech language and the methods of translation of the time, where nowadays translationally unfit sentences were considered to be normative. The L. Dvořák's translation is more readable and thus corresponds to current translation methods, however, in some passages, it is less precise.